

DRAMSKI AMATERIZAM U ZADRU I OKOLICI OD 1945.-1955.

Teodora VIGATO
Sveučilište u Zadru, Zadar, Hrvatska

UDK: 792.077(497.5 Zadar)“1945/1955“
Pregledni rad
Prihvaćeno: 15. listopada 2013

Autorica je proučavala rad dramskih amaterskih društava u Zadru i okolici u prvom desetljeću nakon Drugoga svjetskog rata. U prvom dijelu rada proučavala je dopise koji su slali učitelji jer se trebalo skupiti podatke za pisanje almanaha o kulturno-prosvjetnom radu u Hrvatskoj od 1939.-1949. Od kopnenog dijela zadarske okolice posebno obrađuje kulturna događanja u Ninu i Posedarju, a od otočnog dijela zadarske okolice Preko, najveće mjesto na otoku Ugljanu, i Sali, također najveće mjesto na Dugom otoku. U drugom dijelu rada istražuje kulturno-prosvjetni rad u Zadru i okolici u kontekstu hrvatskog dramskog amaterizma. Nakon Drugoga svjetskog rata trebalo je stvoriti novog čovjeka pa se poticao dramski amaterizam jer su se aktivnim radom na predstavi najbolje učili sadržaji koje su vlasti propisivale. Dramski amaterizam podržavale su službene vlasti pa su izdavali udžbenike, a počeo je izlaziti i poseban časopis. Osnovali su Savez kulturnih društava kako bi mogli kontrolirati rad dramskih amatera, predlagati repertoar i pomagati ih materijalno, ali i stručnim savjetima te organizirati različite tečajeve za voditelje dramskih grupa. Prosvjetni odsjeci Kotarskih i Gradskih narodnih odbora bili su dužni voditi evidenciju o radu dramskih amaterskih grupa. Zabilježeno je vrlo aktivno kulturno-prosvjetno djelovanje za mjesta Nin, Preko, Biograd, Sali i Benkovac, ali za manja mjesta. U posebnom poglavlju autorica govori o dramskom amaterizmu u samom gradu Zadru koji nije imao kulturni kontinuitet zbog talijanske okupacije. Izdava je RKUD „Petar Zoranić“, a potom istražuje rad dramskih grupa koje su se osnivale uz tvornice i srednje škole. U posljednjem poglavlju govori samo o smotrama dramskih amatera koje su se događale u Zadru, ali i u većim centrima zadarske okolice.

Ključne riječi: kulturno-prosvjetni rad, dramski amaterizam, amaterske priredbe, zadarska okolica, Zadar.

Povijest Zadra i njegove okolice u 20. stoljeću određuje Rapalski ugovor iz 1920. kojim je Zadar pripao Kraljevini Italiji. Nakon Drugoga svjetskog rata, kada je Zadar vraćen matičnoj zemlji, nova je vlast poticala osnivanje kulturno-umjetničkih grupa različitih profila jer je s jedne strane bio prekinut bilo kakav kulturni kontinuitet zbog talijanske okupacije, a s druge strane željelo se formirati novog čovjeka za novo društvo. S posebnom su se pažnjom odnosili prema kulturno-prosvjetnom radu omladine

na selu i prema radničkoj omladini u gradu. Politički radnici smatrali su kako se bez kulturno-prosvjetnog kao i idejno-političkog obrazovanja seljaka i radnih ljudi neće uspješno izvršiti zadatci Petogodišnjeg plana i izgraditi novo socijalističko društvo.¹ Nakon Drugoga svjetskog rata svi su dobili mogućnost samostalno organizirati kulturni rad u kojima će moći neposredno sudjelovati, učiti, upoznati različite grane umjetnosti i uopće koristiti kulturne tekovine, što sve zajedno predstavlja mogućnost širokog i brzog narodnog napretka.²

Iz mnoštva različitih sekcija nastalih neposredno nakon Drugoga svjetskog rata u ovom radu istraživalo se samo djelovanje dramskih sekcija. Zanimalo nas je gdje su se izvodile predstave, tko je u njima sudjelovalo, kako su bile organizirane, koje su autore i koje naslove izvodili. Vlast je vjerovala u preobrazbu društva uz pomoć učenja, a kao najbolji način učenja smatrali su aktivno sudjelovanje u kazališnoj predstavi. Koliko su se ozbiljno pripremali na takav rad govori i činjenica kako su počeli izdavati časopis koji je imao zadaću pružiti pomoć ideološkom i stručnom izgrađivanju kadrova za razne oblike masovnog kulturno-prosvjetnog i umjetničkog rada. Na prvoj stranici prvog broja časopisa *Kulturni radnik* nabrojani su svi zadatci koje trebaju ispunjavati kulturno-umjetnička društva. Na prvo mjesto stavili su činjenicu kako se treba provoditi Petogodišnji plan koji je osnovan na temeljima socijalističkog društva i tzv. socijalističke kulture. Bila je to neka vrsta manifesta budućeg časopisa koji će odgojno-politički utjecati na preodgajanje naroda jer nije moguće uspješno graditi socijalizam bez unošenja socijalističke svijesti u široke narodne mase, mislio je nepotpisani autor.³ *Kulturni je radnik* propagirao, pozdravljao i kritizirao svaki kulturno-prosvjetni rad ako doprinosi: „izgradnji socijalizma, ukoliko služi preodgajanju ljudi, stvaranju novog čovjeka koji će biti svjesni graditelj socijalizma, razvijanju novog jugoslavenskog patriotizma, učvršćivanju i produbljivanju bratstva i jedinstva naroda“.⁴

Kulturno-prosvjetno djelovanje u Zadarskom kotaru od 1939. do 1949.

Narodna republika Hrvatska željela je snimiti stanje kulturno-prosvjetnog rada pa je Povjerenstvo prosvjete Narodnog odbora (dalje NO) oblasti Dalmacije obavijestilo NO kotar Zadar da Ministarstvo prosvjete namjerava 1950. tiskati almanah o kulturno-prosvjetnoj djelatnosti na području NR Hrvatske u razdoblju od 1939.-1949. Za prikupljanje podataka svako povjerenstvo Kotara trebalo je angažirati sve prosvjetne radnike.⁵ Iz dopisa koje su slali uglavnom učitelji saznajemo kao je izgledao kulturni

¹ A.K. [Ante KITAREVIĆ] „Zadaci naših radnih kolektiva u oživljavanju kulturno-prosvjetne djelatnosti“, *Glas Zadra*, god. 1., br. 1., 15. 12. 1949., 3.

² S. TOMIĆ, „Zašto je osnovan Savez kulturno-prosvjetnih društava“, *Kulturni radnik*, god. 1., br. 1., 1948., 11–13.

³ „Svim pretplatnicima i čitaocima“, *Kulturni radnik*, god. 1., br. 1., 1948., 3.

⁴ „Svim pretplatnicima i čitaocima“, 3.

⁵ Državni arhiv Zadar (dalje DAZD) Narodni odbori kotara (dalje NOK) Zadar, Odjel za prosvjetu i

život u zadarskoj okolici.

U kopnenom dijelu zadarskog kotara izdvojili smo kulturno-prosvjetni rad većih središta. U Ninu je do 1939. zabilježeno kako je Osnovna škola održavala završnu školsku predstavu. Na formularu koji smo pronašli u Državnom arhivu u Zadru saznajemo kako se u Ninu nalazila čitaonica „crveni kutić“. Od prostorija su naveli kancelariju 3x5, od sekcija dramsku grupu, literarnu grupu i šahovsku sekciju. U rubrici čitaonica i „crveni kutić“ navode kako su pretplaćeni na časopis Komunist. Nisu imali električnu struju, radio aparat, niti razglas što je stajalo u formularu koji je trebalo ispuniti.⁶ Za vrijeme Narodno oslobodilačke borbe (dalje NOB), Nin je bio pod talijanskom okupacijom pa su se za kulturno-prosvjetni život brinuli Talijani. Sustavno se počelo voditi računa o kulturno-prosvjetnom radu nakon oslobođenja 1945. Vojska je priredila četiri priredbe koje su se sastojale od igrokaza i recitacija te od zbornog pjevanja. Formirala se omladinska dramska sekcija i pjevački zbor. U radu s dramskim sekcijama isticali su se Milka Relja i Jelenka Stulić. Predstavama su gostovali u okolnim mjestima, ali u formularu nije bila rubrika po kojem su literarnom predlošku izvodili predstave. Pionirska organizacija počela je raditi 1948. Na inicijativu učitelja Nikice Marinkovića osnovano je 1948. u Ninu Omladinsko kulturno-umjetničko društvo (dalje OKUD) „Gojko Maštrović“ s 80 članova koji su djelovali u sekcijama: dramska, folklorna, recitatorska i pjevačka. Od osnutka društva do konca 1949. održali su 14 igrokaza. Pjevački zbor nastupio je 32 puta. Nastupali su na kotarskom festivalu u Zadru 1949. te dobili prvu nagradu za zorno pjevanje pod vodstvom zborovođe Kazimira Svibena. U Ninu je u spomenutom razdoblju osnovano Narodno sveučilište i Narodna čitaonica.⁷

Za vrijeme talijanske okupacije nisu se ni u Posedarju izvodile nikakve kulturne priredbe. Narod čak nije htio slati svoju djecu u talijansku školu. Nakon oslobođenja 9. svibnja 1943. počinje se razvijati kulturno-prosvjetna djelatnost. Prva odigrana priredba bila je vezana za povijest Posedarja. U organizaciji priredbe istakao se Šime Klanac, tadašnji predsjednik omladine, i Ive Klanac, kapetan Jugoslavenske narodne armije. Iste godine održane su još tri priredbe. U veljači 1944. dolaze u Posedarje Nijemci i tako se ponovo prekida svaki kulturno-prosvjetni rad sve do kolovoza 1944. U rujnu 1944. počela je raditi prva škola na hrvatskom jeziku u kojoj su radili pomoćni učitelji. Navodi se podatak kako su stanovnici Zemunika nakon oslobođenja posjetili Posedarje, a Posedarcu su im izveli predstavu. Do kraja 1944. vojska, omladina i žene također su izvodili predstave. Međutim, dramska družina u kojoj se najviše isticao Stipe Brala osnovana je 1945. Brala je u suradnji s učiteljima organizirao tridesetak priredaba. U Posedarju je 1948. izgrađen Dom kulture ili Zadružni dom koji je postao centar kulturno-prosvjetnog rada, a dramska je družina tako dobila prostor gdje je mogla

kulturu 1945-62, kutija 498, svežanj 1196/1950., br. 9927/50, 9. 6. 1950.

⁶ DAZD, NOK, Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 498, svežanj 1195/1950.

⁷ DAZD, NOK, Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 498, svežanj 1195/1950. Nin, 20. 6. 1960.

nesmetano raditi. Od značajnih datuma za kulturu Posedarja zapisano je kako je 1946. osnovana čitaonica, a 1947. u Posedarje dolazi prva nogometna lopta.⁸

Pronašli smo nešto malo podataka i za druga mjesta u zadarskoj okolici. U selu Ražancu do 1940. zabilježeno je kao kulturni događaj društvo s medvjedićima koje je priredilo „jednu manje vrijednu zabavu“.⁹

Postoje i podatci za kulturno-prosvjetni rad u Pakoštanima, Debeljaku i Kožinu. U Pakoštanima je poslije oslobođenja kulturno-prosvjetni rad oživio. Učiteljica, čije ime nije navedeno, organizirala je tečajeve za nepismene. Omladinci Slavo Kurtov, Marija Lokin i Perica Banija organizirali su i sudjelovali u izvođenju predstava, ali nije naveden naslov niti jedne predstave. Pretpostavljamo kako se nisu mogle izvoditi u Kulturnom domu koji se počeo graditi 1948.¹⁰ U Debeljaku su se poslije 1945. organizirale priredbe. Navedeni su i naslovi predstava: *Golubinja duša*, igrokaz iz pionirskog života Ive Čaće *Nogometna lopta*, također igrokaz iz pionirskog života Ive Čaće, Cvrčak, autora Nikole Bonifačića Rožina i *Bakin crveni hrast*, nismo pronašli ime autora.¹¹ Partizanska vojna dramska grupa održala je u Kožinu prvu priredbu, što je potaklo omladince da se organiziraju i sami osnuju dramsku grupu. Marija Belić bila je voditeljica grupe u Kožinu. Godinu dana nakon osnivanja 1946. izveli su tri predstave, a 1947. gostovali su u Privlaci.¹²

Kulturno-prosvjetne aktivnosti zabilježene su i na otocima pa tako saznajemo kako su se u Viru 1944. davale predstave u kojima se najviše istakao Marko Bašić. Osim njega istaknuli su se Ivica Buškulić i Miro Bašić. Nakon završetka rata davale su se mnoge priredbe sa sadržajima iz NOB-a i šaljivi skečevi. Zabilježeni su i nastupi pjevačkih zborova 1949. Učitelj Drago Cotić organizirao je jednu priredbu u kojoj su nastupali omladinci zajedno s pionirima. Na priredbi su se recitirale ratne pjesme i pjesme o izgradnji zemlje, ali i neki šaljivi skečevi.¹³

⁸ DAZD, NOK, Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 498, svezanj 1195/1950. Posedarje, 18. 6. 1950.

⁹ DAZD, NOK, Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 498, svezanj 1195/1950. Ražanac, 18. 6. 1950. Ljudi su u Ražancu do 1941. živjeli patrijarhalnim životom. Škole i crkve nije bilo. Pismenost je bila slaba, naime, žene su bile sasvim nepismene. Prva literatura bili su propagandni letci koje je ilegalno donosio učitelj Mladen Koritnik. Propagandnu su literaturu na početku čitali isključivo muškarci, dok su žene počele čitati letke kasnije. Nastava se održavala u privatnim kućama, a škola je sagrađena tek 1948. Iste godine stigao je prvi radio aparat koji su stanovnici Ražanca za ljetnih dana slušali na otvorenom.

¹⁰ DAZD, NOK, Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 498, svezanj 1195/1950. Pakoštanje, 20. 6. 1950.

¹¹ DAZD, NOK, Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 498, svezanj 1195/1950. Debeljak, 17. 6. 1950.

¹² DAZD, NOK, Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 498, svezanj 1195/1950. Kožino, 20. 6. 1950.

¹³ DAZD, NOK, Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 498, svezanj 1195/1950. Vir, 20. 6. 1950.

U Preku, najvećem mjestu na otoku Ugljanu¹⁴, zabilježene su kulturno-prosvjetne aktivnosti 1939. kada je osnovano Sokolsko društvo koje je između ostalih djelatnosti imalo i dramsku skupinu. Neposredno nakon Drugoga svjetskog rata 1945. najprije se preuređuje Omladinski dom, a potom se osnivaju različite sekcije, međutim, nije nabrojeno koje su se sekcije osnovala. Zabilježeno je također kako su se dolaskom demobiliziranih boraca izvodile aktovke iz NOB-a. Pretpostavljamo kako su ih priređivali sami omladinci. I dok za Preko, koje je najveće mjesto na otoku Ugljanu, nema mnogo podataka, nešto više pronalazimo za Kukljicu, Ugljan Lučine i Sutomišćicu.

U Kukljici su se omladinski rukovoditelji mijenjali svake godine: Milivoj Kujundić 1945., Tome Nazor 1946., Ante Bačić 1948., a od učitelja navodi se Mate Perić. Svake se godine izvodilo od šest do deset predstava dok su pioniri godišnje izvodili po dvije.¹⁵

U razdoblju do 1945, u Ugljanu Lučini nije bilo nikakvih kulturnih aktivnosti, dok je u razdoblju od 1945. do 1949. omladinsko-dramska grupa pripremala priredbe i natjecala se s dramskim grupama iz Poljane i Sutomišćice. Upravitelj škole koji podnosi izvješće izdvaja omladinca Antu Šljaku 1946. godine kada su imali osam nastupa. Negdje od 1947. dramska družina manje radi zbog toga što su njezini članovi počeli pronalaziti posao izvan mjesta. Kasnije se u radu omladinske organizacije najviše isticao Ivan Miletić. I dok je 1948. omladinska organizacija izvela tri predstave, samo su jednu predstavu pripremili 1949.¹⁶

Prva priredba u Omladinskom domu u Sutomišćici održala se 1943., a izvelo ju je vrlo dobro pripremljena Partizanska vojno-dramska grupa.¹⁷ Zabilježeno je također kako su članovi Zagrebačkog kazališta pod vodstvom Petra Laste održali 1944. također u Omladinskom domu jednu uspjelu „večer deklamacije“ te izveli kazališni komad Mateja Bora *Teški časovi*. Također je u Omladinskom domu u Sutomišćici gostovalo Narodno kazalište Zadar koje je izvelo mnogo predstava, a upravitelj škole koji podnosi izvješće kao primjer navodi predstavu *Kir Janju* Jovana Sterije Popovića. Spomenuta gostovanja ostavila su velikog traga u Sutomišćici jer se navode kao događanja koja su važna za povijest kulturno-prosvjetnog djelovanja u Sutomišćici. Dramsku grupu u Sutomišćici osnovao je 1945. Drago Jadrijević i pod njegovim vodstvom odigrali su tri predstave. Zatim je grupu vrlo uspješno vodio Mario Božičev koji je uvijekbao dvije predstave. Pioniri osnovne škole pod vodstvom učiteljice održali su 1946. vrlo uspjelu priredbu prigodom proslave „1. maja“. Vinko Blasić je nakon povratka izbjeglica iz

¹⁴ DAZD, NOK, Zadar, Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 478, br. 9927, 5. 5. 1950. Preko, br. 196, 17. 6. 1950.

¹⁵ DAZD, NOK Zadar, Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 498, svežanj 1195/1950. Kukljica, 20. 6. 1950.

¹⁶ DAZD, NOK, Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 498, svežanj 1195/1950. Osnovna škola Ugljan Lučine, br. 53/50, 26. 6. 1950.

¹⁷ DAZD, NOK, Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 498, svežanj 1195/1950. Sutomišćica, 22. 6. 1950.

El Shatta preuzeo vodstvo dramske grupe. Pod njegovim rukovodstvom održale su se četiri do pet priredbi koje su bile lijepo organizirane i dobro uvježbane. Na Omladinskom festivalu 1947. u zadarskom Narodnom kazalištu dramska grupa iz Sutomišćice osvojila je prvo mjesto na natjecanju dramskih amatera.

U izvješću za osnovnu školu Lukoran napisano je vrlo malo o amaterskom dramskom stvaralaštvu. Pioniri i omladinci su 1945. izveli dvije priredbe: „proslavljeni su svi momenti naše glavne borbe i važniji datumi prošlosti borbe za oslobođenje radničke klase“, piše u izvješću.¹⁸

I u Sali¹⁹ na Dugom otoku u toku NOB-a dolazile su vojne amaterske grupe koje su priređivale priredbe, a poslije rata mjesna omladinska organizacija s pionirima izvela je dvadesetak priredbi uz pomoć učitelja koji su službovali u Salima. U mjesecu ožujku 1945. svi su se Saljani vratili iz zbjega u El Shattu gdje su djeca pohađala školu, a u Salima su nastavili školovanje. U zbjegu se mnogo pažnje posvećivalo kulturno-prosvjetnom odgoju djece tako da su djeca došla s lijepo naučenim igrokazima, pjesmama i recitacijama tematski vezanima za NOB i Tita. Za takav rad zaslužne su Vjera i Marija Rančić koje su radile u El Shattu, a svoj su uspješni rad nastavile vrativši se u domovinu. Pionirska i omladinska organizacija iz Sali gostovala je u Zadru, Preku, Božavi i Kalima. Školske godine 1947./48. počinje sustavni rad dramskih grupa pa su izveli vrlo uspješnu predstavu s deset učenika 25. prosinca 1947., a 1. svibnja 1948. održana je priredba omladine i pionira, dok je 28. ožujka 1948. izvedena velika pionirska opereta *Mali ptičar* Mladena Širole.

U osnovnoj školi Kraj na otoku Pašmanu 1945. grupa omladinaca osnovala je prvu dramsku grupu. S predstavama su gostovali u obližnjim mjestima: Biogradu, Vrgadi, Tkonu, Pašmanu, ali nije navedeno koje predstave su izvodili. U Biogradu su bili pohvaljeni na omladinskom festivalu kao najbolja grupa.

Na otoku Molatu²⁰ postojala je knjižnica i čitaonica. Pripadnici Jugoslavenske armije koji su boravili na otoku održavali su priredbe 1945. i 1946. Zajedno s omladinom otoka Molata davali su priredbe 1947. I na otoku Molatu gostovanja su zabilježena kao vrlo važna kulturna događanja, naime, 1948. Narodno kazalište iz Zadra gostovalo je predstavom *Prst pred nosom* Jože Horvata i *Ribarske svađe* Carla Goldonija. Srednjoškolska omladina Molata i učenici osnovne škole 1949. uvježbali su jednu predstavu, ali kako je uobičajeno nije naveden naslov.

Na Sestrunju je osnovana 1944.²¹ mjesna dramska grupa s 15 članova. Na čelu je bio

¹⁸ DAZD, NOK, Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 498, svežanj 1195/1950. Osnovna škola Lukoran, 18. 6. 1950.

¹⁹ DAZD, NOK, Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 498, svežanj 1195/1950. Sali, 20. 6. 1950.

²⁰ DAZD, NOK, Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 498, svežanj 1195/1950. Molat, 20. 6. 1950.

²¹ DAZD, NOK, Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 498, svežanj 1195/1950. Sestrunj, 19. 6. 1950.

omladinac Ivo Švorinić. Grupa je 1944. izvela dvije priredbe, a 1945. samo jednu. Valerije Fatović kao omladinski rukovoditelj organizirao je predstavu 1946. Svake godine školska djeca održavala su po jednu predstavu koju je organizirala učiteljica Margareta Mardešić. Zabilježeno je kako 1949. sa školskom djecom učitelj Eustahije Brnetić priprema predstavu.

Dolaskom učiteljice Sare Metoda 1944. pokrenut je kulturno-prosvjetni rad u Malom Ižu. Osnovana je dramska grupa i davali su predstave u samom mjestu i okolnim selima. Inače su još 1943. dramske grupe iz obližnjih sela i gostovale u Malom Ižu.²² U Velom Ižu bio je otvoren dom kulture još 1927. Nakon kapitulacije Italije u Veli Iž dolazi vojna dramska grupa iz Šibenika u kojoj su bili Ižani: Vjencislav Škorlić, Berto Barić, Ive Cvitanović, Ive Sutlović, Davor Cvitanović, Vjekoslava Brčić. Neki od njih kasnije su radili u Narodnom kazalištu u Zadru. Vojno-dramska skupina zadržala se u Velom Ižu do oslobođenja.²³

U izvješćima je samo navedeno da su se davale predstave, ali nisu navedeni podaci o naslovima tih predstava. Predstave su bile vezane za određene datume i radili su ih obično omladinci zajedno s učiteljima. Možemo pretpostaviti da je skoro u svim seoskim školama javnim nastupom obilježen važan datum, ali da mnogo toga nije zabilježeno. Pretpostavljamo kako se izvodilo samo nekoliko djela koja su im bila dostupna. „U stvaranju repertoara dramskih sekcija ne smije se gubiti iz vida borba demokratskih snaga svijeta na čelu sa SSSR-om“, pisalo je u članku koji je raspravljao o repertoaru amaterskih dramskih grupa.²⁴ U nastavku stoji kako je to bila borba za mir i „protiv imperijalističkih, eksploatatorskih agresivnih mjera kapitalističkih porobljivača te se pod rukovodstvom Partije izražuje socijalizam s radnim oduševljenjem.“²⁵

Dramski amaterizam pedesetih godina 20. stoljeća u Hrvatskoj

U Narodnoj Republici Hrvatskoj zabilježeno oko 1500 stalnih i povremenih kazališnih grupa.²⁶ Kroz kulturno-umjetnički rad trebala je seoska i gradska omladina upo-

²² DAZD, NOK, Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 498, svežanj 1195/1950. Iž Mali Makovac, 30. 6. 1950.

²³ Tihomil MAŠTROVIĆ, *Hrvatsko kazalište u Zadru*, Hrvatsko društvo kazališnih kritičara i teatrologa, Zagreb, 1985. 152.: „Početci Narodnog kazališta nalaze se u omladinskoj diletantskoj grupi s otoka Iža koja prelazi u Žman 5. lipnja 1944. i formira Kazališnu družinu Okružnog NOO Zadar. To je bila prva partizanska kazališna družina na zadarskom području. Većinu su činili kazališni amateri iz Velog Iža. Sjedište je bilo u Žmanu gdje su se davale priredbe u prostorijama mjesne čitaonice. Umjetnički rukovoditelj družine je bio Mario Padelin, a vojni i politički bio je Ivo Sutlović. Gostovali su najprije u Zaglavu, Salima, Dragovama, Božavi, Silbi i Istu. Amaterska družina se u početku nazivala propagandna grupa, a kasnije Glumačka grupa Okružnog NOO Zadar. Gotovo nema mjesta gdje spomenuta grupa nije gostovala. Na repertoaru su najčešće bile Nušičeve aktovke, recitacije, pjevale su se partizanske pjesme, engleske patriotske pjesme, ruske borbene, narodne.“

²⁴ M.B. „Repertoar kazališnih družina“, *Kulturni radnik*, god. 2., br. 1., 1949., 18 – 21.

²⁵ M.B. „Repertoar kazališnih družina“, 18 – 21.

²⁶ M.B. „Repertoar kazališnih družina“, 18 – 21.

znati velike dramske autore ali i „osjetiti revolucionarnu sadašnjicu i herojsku prošlost naroda te upoznati veličinu djela Komunističke partije“.²⁷ Nakon masovnog osnivanja kulturno-prosvjetnih društava po selima i gradovima osnovan je Savez kulturno-prosvjetnih društava (dalje Savez) koji je kontrolirao njihov rad iz jednog centra. Oni su trebali idejno i stručno nadgledati djelovanje svih kulturno-prosvjetnih društava. Zadatak im je bio ravnomjerno razvijati rad svih sekcija u svim krajevima Hrvatske.²⁸ Savez prosvjetno-kulturnih društava organizirao je festivale, smotre i natjecanja. Ministarstvo prosvjete i glavni odbor Saveza za talentirane članove glumce i redatelje dramskih sekcija radničkih kulturno-umjetničkih društava organizirali su tromjesečne tečajeve.²⁹ U okviru Petogodišnjeg plana predviđeno je osnivanje stalne kazališne družine najmanje u svakom kotarskom centru sa stručnim rukovodstvom i potrebnim rekvizitima. Svaki Kotarski prosvjetni odsjek trebao je predvidjeti jednog ili dva omladinca koje su trebali poslati na tečaj za voditelja kazališne družine.³⁰ Pronašli smo natječaj za tečaj glume i režije koji se trebao održavati u Bolu na Braču. Na tečajeve su bili primljeni polaznici iz reda učitelja i ostali zainteresirani s područja Like, Banije, Korduna i Dalmacije. Za glazbeni tečaj trebali su imati sluha, a za kazališni tečaj samo volju.³¹

Za amaterski se rad vlast sustavno pripremala, što možemo zaključiti iz činjenice da su preveli s bugarskog jezika priručnik kako treba voditi amatersko kazalište i počeli izdavati časopis koji se bavi ovom tematikom.³² Naime, časopis *Narodna prosvjeta* kojeg

²⁷ „Osvrt na ovogodišnji kulturno umjetnički rad među mladima“, *Glas Zadra*, god. 1., br. 3., 8. 7. 1950., 3.

²⁸ S. TOMIĆ, „Zašto je osnovan Savez kulturno-prosvjetnih društava“, *Kulturni radnik*, god. 1., br. 1., 1948., 11 – 13.

²⁹ V.V. „Prvi tečaj za režiju i glumu“, *Kulturni radnik*, god. 2., br. 1., 1949., 57 – 59. Mladi ljudi trebali su se upoznati s osnovama sistema Stanislavskog, naučiti osnove redateljskog postupka, kako izradivati redateljsku knjigu i voditi probe. Teorijska nastava obuhvaćala je povijest hrvatske književnosti, povijest kazališta, a glumački tečaj sadržavao je dikciju i gramatiku. Na tečaju su se također upoznavali sa scenom tehnikom, kostimima i maskama. Pretpostavljali su kako su polaznici naučili pravilno ocijeniti djelo i postaviti ga na scenu, razlikovati umjetnost od diletantizma i nesigurnu igru glumca početnika „usmjeriti na put istinske umjetnosti i scenog realizma“. U članku se nalaze i kritike na spomenuti seminar. U predmetu scenske tehnike trebalo je mnogo veću pažnju posvetiti pitanju kako će se i kakvim sredstvima postaviti djelo na maloj, tehnički slabo opremljenoj pozornici. U kritike seminara spada i činjenica kako nisu posvećivali dovoljno pažnje idejnosti predstava. Naime, u književnosti i povijesti kazališta treba stalno ukazivati na klasni karakter umjetnosti. Predlažu kako bi polaznici trebali biti nazočni pokusima u Državnom kazalištu. Poslije pokusa trebali bi razgovarati o predstavi-kako je režijski postavljena, kako su se glumci kretali i o ostalim sastavnicama kazališta.

³⁰ DAZD, NOK Zadar, Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-1962, kutija 465, školska godina 1947./48., br. 13329/47, 16. 12. 1947.

³¹ DAZ, NOK Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1955/56, kutija 481 64/54, 24. 5. 1954.

³² Bojan DANOVSKI, *Kako se vodi amatersko kazalište*, preveo: Živojin Petrović, Kulturno-prosvjetno odjeljenje Zemaljskog odbora Jedinstvenih sindikata radnika i namještenika za Hrvatsku, Zagreb, 1946. Na početku knjige definirano je amatersko kazalište kao skupina ljudi koji se bave drugim poslovima, ali se okupljaju, studiraju i postavljaju književno djelo na scenu. U tim predstavama oni sudjeluju radi osobnog iskustva ili zato što se osjećaju moralno obavezni da šire prosvjetu ili žele skupiti novac za izvjestan cilj. Skupljaju se obično navečer, priređuju svoje predstave povremeno ili jedanput godišnje.

je izdavalo Ministarstvo prosvjete zajedno s kulturno-prosvjetnim odjeljenjem glavnog odbora jedinstvenih sindikata Hrvatske počinje izlaziti pod nazivom *Kulturni radnik*.³³

Smatralo se kako je za dobro organizirani rad u amaterskim društvima potrebno pažljivo planirati, najprije idejno-političku izgradnju članova, a tek potom uvježbati književno djelo koje se treba izvoditi, također treba pažljivo planirati organizaciono-tehničke obveze koje takav rad zahtijeva.³⁴ Naime, glavna je zadaća amaterske kazališne družine idejno-političko i kulturno uzdizanje članova. Svaki član grupe morao je pohađati idejno-političke kružoke u ustanovi u kojoj radi. Kazališna družina trebala je planirati skupno izučavanje materijala gdje se raspravljalo o pitanjima idejno-političkog pravca kulturno-umjetničkog rada. Spominje se referat Milovana Đilasa na V. kongresu Komunističke partije Jugoslavije. Za članove grupe trebalo je organizirati predavanja iz književnosti kako bi upoznali glavne književne epohe. Trebali su upoznati biografiju autora, društvene prilike i razdoblje kada je pisac djelovao. Preporučeno je

Prema njima kritika nije oštra što im omogućuje da „budu neuredni u svojim predstavama“. Ponekad neki komad izvode tako da populariziraju izvjesnu ideju, a što je predstava loša nije važno. Danovski napada takav način rada u amaterskim društvima. Predstava prema njegovom mišljenju treba biti dobra amaterska predstava, a ono što rade trebaju raditi s ljubavlju. Dio knjige koji obuhvaća unutrašnju obradu lika napisan je prema sistemu K. S. Stanislavskog. To je jedinstveni znanstveni i potpuni sistem glumačke igre jer su u njemu iznijeti osnovni zakoni pozornice na kojima se gradi čitavo suvremeno kazalište. U knjizi nema poglavlja u kojem se objašnjava scenski govor nego samo poglavlje *Govorni zbor* što bi bila neka vrsta zborne recitacije. Ona postoji kao zaseban samostalni vid i samo se može koristiti na posijelima, zabavama i književnim večerima. Može se najviše koristiti u masovnim scenama. U poglavljima *Maske, Kostimi, Tehnika Pozornice, Dekor, Osvijetljenje* daje savjete kako urediti scenu i glumca. U bugarskom priručniku najviše se vodilo računa o temi i ideji teksta kojeg su odabrali za dramsko uprizorenje. Komad se odabire prvenstveno zbog njegove ideje, ali i prema mogućnostima glumaca, izriječkom stoji u dijelu koji je posvećen režiji. Redatelj na čitaču probu mora doći spreman, unaprijed treba proučiti komad, predvidjeti podjelu uloga i sastaviti referat koji sadrži podatke o piscu, epohi u kojoj se radnja odvija i ono što je najvažnije, svrhu i bit komada. Potom treba utvrditi karakterizaciju pojedinih uloga. Ne smije se zadržati na površnoj i vanjskoj strani likova već lik treba osvijetliti idejno i psihološki, a nakon toga dolazi do podjele uloga i čitanja komada. Tokom rada može se dogoditi nova podjela. Zanimljivo je da preporuča kako pri podjeli uloga treba sudjelovati cijeli kolektiv.

³³ „Svim pretplatnicima i čitaocima“, *Kulturni radnik*, god. 1., br. 1., 1948., 3.

³⁴ I.M. „Planirati rad kazališnih grupa“, *Kulturni radnik*, god. 1., br. 3., 1948., 185 – 188. Davali su se napatci kako raditi u amaterskim društvima. U početku su se trebali utvrditi načini na koje će se idejno-političko i stručno izgrađivati članovi grupe. Nakon toga trebalo se odrediti koje će se novo djelo uvježbavati, a koje iz starog repertoara ponavljati, koliko će se proba održati za svako djelo te mjesto i vrijeme održavanja probi. Ne treba težiti za što većim brojem odigranih predstava. Bit će dovoljno ako se za jedno tromesečje predvide po dva nova djela. Na početku bi rada kazališne družine trebale uzeti kraća djela kao što su aktovke ili jednočinke s lakšim scenskim zadacima kako bi se postepeno pripremali za teža djela. Preporučuje kako članovi dramskih družina ne bi trebali precjenjivati svoje sposobnosti i uzimati djela za koja još nisu dorasli jer će doživjeti neuspjeh. Na kraju treba odrediti knjige stručne literature koje će se nabaviti, kako će se urediti pozornica, izraditi nove kulise i popraviti stare. Dobro proučen i izrađen plan rada dostavlja se na uvid i odobrenje nadležnim povjerenstvima za prosudbu kako bi se ispravili eventualni nedostaci, a ujedno i omogućio koordinirani rad svih kazališnih družina.

bilo zajedničko posjećivanje kazališne predstave profesionalnog kazališta i nakon gledanja trebalo se razgovarati o sadržaju predstave, glumi, režiji i scenografiji predstave.³⁵

U tromjesečnom planiranju narodnog prosvjećivanja i kulturno-prosvjetnog rada za mjesec travanj, svibanj i lipanj 1949. zapisano je: „dramske družine trebaju nabaviti rekvizite i dramske tekstove; tražiti gotove programe priredaba koji se dijele prije izvedbe; uz strane dramske tekstove trebaju vježbati i domaće; predstave bi trebali izvoditi i u drugim mjestima; paziti na idejno političku kvalitetu djela koje izvode kako bi suzbijali praznovjerje; svaka priredba treba imati konferansu“.³⁶

Repertoar dramskih grupa svake se godine idejno pročišćavao jer je pedesetih godina još bilo pojava bezidejnosti u odabiranju kazališnih djela, a još više u njihovu izvođenju, naime, bilo je još uvijek „svjesnih neprijateljskih podmetanja i skretanja“.³⁷ Kritički su se osvrnuli na repertoar tvrdeći kako kazališne grupe najčešće izvode banalne zastarjele jednočinke koje ne djeluju odgojno nego su čak i štetne za odgoj mladosti. Ponekad voditelji amaterskih grupa izaberu djelo u kojem pretenciozno kopiraju repertoar profesionalnih kazališta. Amaterska kazališna grupa nije u stanju izvesti teška djela, poručuje autor ovog članka, jer amateri često nemaju stručno vodstvo, nemaju tehničkih mogućnosti, niti kostima, kulisa i rekvizita. S druge strane, autor ovog članka ukazuje na opasnu tendenciju podcjenjivanja i omalovažavanja domaćih suvremenih pisaca. U repertoaru kazališnih amatera nedovoljno su zastupljeni domaći autori jer amateri smatraju kako su „suvremena domaća djela blijeda u izrazu, puna parola i neinteresantna. Pod takvim izgovorom sigurno se krije apolitičnost, utjecaj neprijateljske propagande ili ostaci dekadentnih odnosa prema umjetnosti uopće“, zabrinuto zaključuje autor članka. Postavljajući hrvatske pisce na amatersku scenu najbolje se mogu upoznati narodne mase s narodnom problematikom.³⁸ Naš će se glumac početnik bolje uživjeti u lik iz djela domaćeg autora, u njegov govor, kretnje, način života nego u lik kojeg je stvorio strani pisac jer mu je strana problematika kojom se bavi. Narod želi živjeti na pozornici suvremeni život, svoje vrijeme i svoje probleme. Treba stalno voditi odlučnu borbu protiv svih iskrivljivanja, nebudnosti i šablonskog biranja i izvođenja kazališnog djela, zaključio je autor ovog članka.³⁹

Izbor komada govori o tome kako se rad u amaterskim dramskim družinama u osnovi odvijao pravilno.⁴⁰ Teme koje dominiraju vezuju se za vrijeme NOB-a i neposredno nakon Drugoga svjetskog rata te opisuju izgradnju zemlje i izvršenje Petogodišnjeg plana. Međutim, na sceni su se našli i stariji pisci, naši i strani, koji se nisu kritički odnosili prema kapitalističkom poretku. Koristeći kulturno nasljeđe, dramske sekcije pridonose

³⁵ I.M. „Planirati rad kazališnih grupa“, *Kulturni radnik*, 185 – 188.

³⁶ DAZD, NOK Zadar, Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija, 478, 1949.

³⁷ M.B. „Repertoar kazališnih družina“, *Kulturni radnik*, god. 2., br. 1., 1949., 18 – 21.

³⁸ M.B. „Repertoar kazališnih družina“, *Kulturni radnik*, 18 – 21.

³⁹ M.B. „Repertoar kazališnih družina“, *Kulturni radnik*, 18 – 21.

⁴⁰ Đ. A. ПЕТРОВИЋ, „Idejnost repertoara dramskih sekcija i amaterskih kazališnih društava“, *Kulturni radnik*, god. 2., br. 7-8, 1949., 406 – 408.

kulturnom izdizanju naroda uopće i pomažu u borbi za socijalizam. Umjetnost u rukama proletarijata snažno je oružje u borbi za ostvarivanje socijalizma i socijalističke kulture. Smatrali su kako umjetnost može najjuvjerljivije objasniti prave ciljeve socijalizma. Preporučuje kako u staroj literaturi treba izabrati što je napredno i što će radnim masama dati pravu sliku ranijeg društva i suprotnosti koje su ga razdirale.⁴¹

Idejnost u izboru teksta u uskoj je vezi s idejnošću u izvedbi. Zoran Hudels napisao je dramu *Povratak* s temom povratka partizana invalida nakon rata svojoj djevojci koja mu se obećala. U izvedbi jedne dramske sekcije partizan je ostavio utisak kao da moli za milost. Gubitak noge jest veliki gubitak, ali on za čovjeka tada ne znači više onu katastrofu koja je bila opravdana kod invalida koje je buržoazija na prevaru navodila da se bore za njezine profite, a kasnije ih ostavljala nezbrinute. U zemlji socijalizma invalidi NOB-a uživaju ugled boraca kojima društvo vraća moralni dug i prima na sebe obavezu da ih osposobi za normalni život i za graditelje socijalizma.⁴²

Međutim, u idealno zamišljenoj organizaciji kulturno-prosvjetnog rada pojavili su se problemi kao što su pomanjkanja stručnih kadrova, pomanjkanje programa, pomanjkanje znanja kako treba postaviti jedan kazališni komad na scenu te kako treba rukovoditi amaterskom družinom, zborom i orkestrom. Probleme su probali riješiti angažirajući najistaknutije kulturne radnike za rad s amaterima.⁴³

Dramski amaterizam u zadarskoj okolici pedesetih godina

Prosvjetni odsjeci Kotarskih i Gradskih narodnih odbora bili su dužni voditi evidenciju dramskih amaterskih družina na svom području, kontrolirati njihov rad, pratiti repertoar i pomagati im u rješavanju problema.⁴⁴ Amaterske družine postojale su u sklopu bilo koje ustanove, radnog kolektiva, organizacije i bile su dio kulturnog života jednog naroda. Ovim družinama trebalo je posvetiti mnogo pažnje, jer one, osim toga što obrazuju, moraju djelovati kulturno i odgojno.⁴⁵

Postojao je obrazac za prijavu kulturno-prosvjetnog društva na kojem je pisalo *Pristupnica* s naznakom da će Savez uplatiti u ime upisnine 100 dinara i u ime godišnje članarine 1000 dinara. Svi članovi kulturno-prosvjetnog društva trebali su se držati statuta i polugodišnje slati izvješća o organizaciji i djelatnosti društva. Učlanjivanjem u Savez, amaterska su društva stjecala povlastice: besplatni časopis *Kulturni radnik* i sudjelovanje na svim smotrama, turnejama i ostalim akcijama koje je organizirao Savez.

⁴¹ Đ. A. PETROVIĆ, „Idejnost repertoara dramskih sekcija i amaterskih kazališnih društava“, 406 – 408.

⁴² Đ. A. PETROVIĆ, „Idejnost repertoara dramskih sekcija i amaterskih kazališnih društava“, 406 – 408.

⁴³ S. TOMIĆ, „Zašto je osnovan Savez kulturno-prosvjetnih društava“, *Kulturni radnik*, god. 1., br. 1., 1948., 11 – 13.

⁴⁴ DAZD, NOK Zadar, Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-1962, kutija 465, školska godina 1947/48, br. 13329/47, 16. 12. 1947.

⁴⁵ DAZD, NOK Zadar, Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-1962, kutija 465, školska godina 1947/48, br. 13329/47, 16. 12. 1947.

Na obrascu su predviđeni stručni voditelji: zborovođa i redatelj, a moguće sekcije su: pjevački zbor, orkestar, limena glazba, tambure, kazalište, folklor, knjižnica, čitaonica.⁴⁶ Pronašli smo upisnice kulturno-umjetničkih društava (dalje KPD): KPD „Mladost“ Kožino, kazališna sekcija brojila je 17 članova; KPD „Dolina“ Sukošan, kazališna sekcija brojila je 25 članova, KPD „Milan Barić“ Sutomišćica, kazališna sekcija brojila je 11 članova, za KPD „Sloboda“ Žman nije zapisano koliko ima članova.

Prema zapisnicima godišnjih skupština iz 1954. zabilježena su kulturno-prosvjetna društva u mjestima: KPD „Naprijed“ Biograd, KPD „Jedinstvo“ Brgulje, KPD „Jedinstvo“ Kali, KPD „Budućnost“ Ugljan, KPD „Branko Kosović“ Gorica, Ražanac, Ist, Zaton, Mali Iž, Molat, Zemunik, Premuda, Kukljica, Banj, Pašman, Privlaka, Olib. Osim navedenih mjesta djelovali su i KPD Zaton, KPD „Gojko Maštrović“ Nin, KPD „Milan Barić“ Sutomišćica, KPD „Sloga“ Sali, KPD „Sloga“ Veli Iž, KPD „Grgo Bašić“ Vir, KPD „Bratstvo“ Pakoštane, KPD „Sloboda“ Tkon i KPD „Golub“ Preko, KPD „Petar Preradović“ Bokanjac i KPD Arbanasi. U gradu Zadru zabilježena su ova društva: Gradska filharmonija, Radničko kulturno-umjetničko društvo (dalje RKUD) „Petar Zoranić“, kulturno-umjetničko društvo (dalje KUD) Gimnazije „Vladimir Nazor“ Zadar, RKUD „Boris Kidrič“ Zadar,⁴⁷ međutim, iz drugih izvora znamo kako su djelovala društva „August Cesarec“ Učiteljske škole u Zadru, a i pri tvornicama su se osnivali RKUD-ovi.

U Biogradu, Ninu i Preku bio je od Drugoga svjetskog rata razvijen kulturno-prosvjetni rad. U RKUD-u „Naprijed“ Biograd najaktivnija je bila dramska sekcija koja je brojila osam članova i koju je vodio Silvijo Rožić. Godine 1951. pripremali su predstavu *Pokondirena tikva* Sterije Popovića. U vrlo vrijednoj grupi koja se sastajala pet dana u tjednu po dva sata nitko nije imao glumačkog iskustva, ali su izveli vrlo zapaženu predstavu. Na kraju novinskog članka autor zaključuje kako „dijalekt“ ne odgovara Biograđanima, ali da su se jako trudili.⁴⁸

U Ninu su djelovale dvije dramske sekcije: pionirska i omladinska, koje su formirane 1948. U početku su se sastajali u sedmogodišnjoj školi, a nakon toga u omladinskom domu.⁴⁹ Kulise su uglavnom improvizirali uz pomoć pokrivača, a zastore izrađivali od plahti. Izradu rekvizita i izgled kostima te upotrebu šminke nitko nije poznao. Sve objektivne poteškoće trebalo je postepeno savladati da bi društvo izvršilo postavljeni zadatak. Sekcija je 1951. godine brojila 22 člana. Repertoar se sastojao od djela *Veliki korak* Ive Čaće i Nušićevog *Sumnjivog lica*. Sudjelovali su na smotri Saveza 1950. gdje su zauzeli treće mjesto, dok su pioniri izveli predstave *Doktoruša* Zlate Kolarić Kiš, *Istraživač* i *Nogometna lopta* Ive Čaće, Nazorovu *Pepeljugu* i dramsku igru *Na proplan-*

⁴⁶ DAZ, NOK Zadar, Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 481, 73/54, 15. 6. 1954.

⁴⁷ DAZ, NOK Zadar, Odjel za prosvjetu i kulturu 1955/56, kutija 481, 27/54, 16. 4. 1954.

⁴⁸ S.G., „Jedna večer s diletantima u Biogradu“, *Glas Zadra*, god. 2., br. 19., 17. 2. 1951., 3.

⁴⁹ Nikica MARINKOVIĆ, „Dobar rad dramskih sekcija OKUD-a Gojko Maštrović“, *Glas Zadra*, god. 2., br. 22., 15. 3. 1951., 3.

ku, nismo mogli ući u trag tko je autor. Članovi OKUD-a posjetili su Privlaku tri puta te Vrsi, Zaton, Nin Stanove, Vranu i Ugljan. U Ninu je 1951. otvoren Zadrudni dom i dramski su amateri konačno dobili pozornicu na kojoj su mogli vježbati i nastupati.⁵⁰ U vrlo dobroj režiji Nikice Marinkovića izvedena je drama *Iz Mraka* Miroslava Feldmana koja je tematski obuhvaćala jedan isječak „iz mraka“ bivše Jugoslavije. Predstavu su odigrali u Zadrudnom domu 22. veljače 1953. pred 300 gledatelja. Glavnu je ulogu igrala Ivana Oltran kao šefica bolničkog odjela. Jako je dobro utjelovila lik nepokolebljive žene koja pomaže sirotninji. Njezinog asistenta tumačio je sam redatelj Nikica Marinković.⁵¹

Iz zapisanog gostovanja u Sukošanu 15. ožujka 1953. saznajemo kako je dramska sekcija iz Ninu na repertoaru imala komediju *Hotel Kvarner*, međutim nismo ušli u trag tko bi mogao biti autor ovog teksta. U Sukošanu je nastupio još i mješoviti zbor pod rukovodstvom učiteljice Marije Milić. Članak završava rečenicom: „Priredba je bila dobro prihvaćena“.⁵²

Prema istom literarnom predlošku Miroslava Feldmana, predstavu *Iz mraka* izvela je amaterska grupa iz Preka⁵³ povodom proslave „1. maja“. Predstavu je režirao M. Lozić. Gostovali su u Ižu i Biogradu, a na amaterskoj smotri 1951. bila je proglašena najboljom predstavom.⁵⁴ Zabilježena je i priredba koja se izvodila za godišnju skupštinu OKUDA 1954. Program se sastojao od igrokaza *Muha* Branislava Nušića, jedne izrecitirane pjesme Mate Balote koju je recitirao Ivo Mašina, simbolične „fiskulturne“ vježbe i solo pjesme uz pratnju klavira i narodnog kola. Nakon programa organizirali su ples, napisano je u izvješću.⁵⁵

Dramsko amatersko društvo u Preku brojilo je oko 150 članova, međutim samo je desetak članova bilo aktivno.⁵⁶ Repertoar prečkih amatera sastojao se od ovih predstava: *Moja kontrada*, komedija u tri čina autora Davora Mladinova, *Prijevara*, drama u tri čina Lojze Šandekera, *Zla žena*, komedija u tri čina autora Jovana Sterije Popovića, *Dama u zelenom*, također komedija u tri čina autora Gene R. Senčića. Djela su se davala u Preku po nekoliko puta. Gostovali su u Velom Ižu. Uvježbavali su i tekst predstave *Brodolom* Marijana Matijaševića, ali nije zabilježeno jesu li predstavu izveli.

Još je prije rata u Benkovcu bio vrlo živ kulturni život koji se nastavio i nakon Drugo-

⁵⁰ N. M. [N. MARINKOVIĆ], „OKUD Gojko Maštrović u prvomajskim danima“, *Glas Zadra*, god. 2., br. 25., 12. 5. 1951., 3.

⁵¹ „Izvedbom drame *Iz mraka* OKUD Gojko Maštrović postigao svoj najveći uspjeh“, *Glas Zadar*, god. 4., br. 94., 7. 3. 1953., 3.

⁵² „OKUD Gojko Maštrović gostovalo u Sukošanu“, *Glas Zadra*, god. 4., br. 96., 21.3. 1953., 3.

⁵³ „Aktivni rad KPD Golub u Preku“, *Glas Zadra*, god. 2., br. 25., 12. 5. 1951., 3.

⁵⁴ A.-i-ć, [A. KITAREVIĆ] „Smotra kulturno-prosvjetnih društava - kotar Zadar-otoci“, *Glas Zadra*, god. 2., br. 28., 23. 6. 1951., 3.

⁵⁵ DAZD, NOK, Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1955/56, kutija 481, 26/54, 31. 1. 1954.

⁵⁶ M. Bl. „Uspjelo muzičko veće kulturno-umjetničkog društva Golub Preko“, *Glas Zadra*, god. 6., br. 190., 5. 2. 1955., 3.

ga svjetskog rata.⁵⁷ U Benkovcu je osnovano društvo „Prosvjeta“, a nešto kasnije KUD „Petar Zečević“. Bili su poznati po dramskoj sekciji koja je davala kvalitetne predstave. Krajem 1953. u Benkovcu je dovršena moderna dvorana s preko 400 mjesta, s velikom pozornicom i s potrebnim pomoćnim prostorijama.⁵⁸

Članovi KUD-a u Benkovcu „Petar Zečević“ 1952. izveli su tri Nušićeva kraća djela nakon godišnje skupštine KPD-a. Bio je to prvi ozbiljniji nastup kojim su se članovi dramske sekcije predstavili. Iako su uočene manjkavosti u izvedbi i režijskim postupcima, ipak su mnogi glumci pohvaljeni.⁵⁹ Najprije su izveli Nušićevo djelo *Pod starost* u kojem su uspješno nastupili Vjera Rakić i Emil Žeravica. Stilizirana inscenacija djelovala je jako dobro. Nakon toga izveli su također Nušićevo djelo *Dva lopova* u kojem se istaknuo glumac amater Milivoj Hudina, a u ovoj predstavi prvi se put predstavila Marijana Frković. Njezina je uloga bila jako zahtjevna, ali je ona to dobro odigrala. Riječ je o talentiranoj glumici koja marljivim radom može puno postići. Treća dramska igra naziva se *Kijavica*, također nastala po dramskom predlošku Branislava Nušića. Bila je to najzanimljivija predstava u kojoj su se istaknuli glumci amateri Vjera Rakić i Emil Žeravica.

Redatelj Ilko Rosić režirao je predstavu Alda de Benedettija *Crvene ruže* koju su izveli članovi KUD „Petar Zečević“ u Domu kulture u Benkovcu 10. travnja 1952.⁶⁰ Interes publike bio je velik pa je dvorana bila ispunjena do posljednjeg mjesta. Efektnu scenu oslikali su Ljubo i Ilija Pupovac, a Igor Katić postavio je uređaj za reguliranje svjetla. U predstavi su glumili Vjera Matković, Emil Žeravica i Radivoj Knežević. Članovi KUD „Petar Zečević“ pripremali su ove predstave: Ljubinka Bobić *Porodica Blo*,⁶¹ *Scampolo* autora Daria Niccodemia i poznato djelo Dr. Branislava Nušića.⁶² Zabilježen je rad Pionirske sekcije koja je spremala muzičko-scensku bajku *Trnoružica*.⁶³

O kulturno-prosvjetnom radu u nekim mjestima zadarske okolice imamo oskudne podatke jer nisu imali nekoga tko bi bilježio njihov rad. Saznajemo kako se 1948. na

⁵⁷ „O nekim problemima kulturno umjetničkog rada u Benkovcu“, *Glas Zadra*, god. 5., br. 179, 20. 11. 1954. 3.

⁵⁸ „Gostovanje RKUD rudara iz Siverića u Benkovcu“, *Glas Zadra*, god 4., br. 87., 17. 1. 1953., 3.

⁵⁹ „Tri Nušićeve aktovke u izvedbi KUD Petar Zečević Benkovac“, *Glas Zadra*, god. 3., br. 47., 22. 3. 1952., 3.

⁶⁰ T.K. „Uspjela izvedba komedije *Dva tuceta crvenih ruža* u Benkovcu“, *Glas Zadra*, god. 3., br. 51., 1. 5. 1952., 3.

⁶¹ http://www.novosti.rs/dodatni_sadržaj/clanci.119.ht pristup 12. rujna 2012. Glumica Ljubinka Bobić pisala je komedije u stilu Sterijine *Pokondirene tikve*. Pisala je komedije iz beogradskog života, preslikane žargonom i istinskim situacijama. Pričala je o njima Branislavu Nušiću i Bati Vukadinoviću koji su joj savjetovali da sve te situacije zapiše. Kao da joj je sam život diktirao detalje i ličnosti koje su najprije Nušića nasmijali. *Porodica Blo* nastala je na temu jedne beogradske obitelji koja se pofrancuzila. Bila je jako popularna u Beogradu 1940.

⁶² „KUD Petar Zečević priprema se za nastupe u novom Domu kulture“, *Glas Zadra*, god. 3., br. 74., 11. 10. 1952., 3.

⁶³ „O nekim problemima kulturno umjetničkog rada u Benkovcu“, *Glas Zadra*, god. 5., br. 179., 20. 11. 1954., 3.

Ugljanu počeo graditi Zadružni dom i kako je izgrađen 1951. te proglašen jednim od najljepših u kotaru, a koji je trebao postati žarište kulturnih aktivnosti.⁶⁴ U Brguljama omladinska organizacija osnovala je omladinsko kazalište koje je povremeno davalo predstave u selu Brgulje, ali su gostovali i u susjednim selima. Osnivačka skupština kulturno-prosvjetnog društva održala se 8. veljače 1953. U društvo su se upisala 33 člana omladine i „frontovaca“. Na skupštini je društvu dobilo ime Jedinstvo te je izabrana uprava i nadzorni odbor društva. Oformljene su tri sekcije: dramska, čitaonica s knjižnicom i šahovska sekcija.⁶⁵ U izvješću za kulturno prosvjetni rad u Filip-Jakovu, izdvajaju se kao najbolje sekcije šah, čitaonica i dramska sekcija, a u formiranju je tamburaška sekcija.⁶⁶ U selu Crno omladina je osnovala KUD. Sastajali su se redovito pa su pripremili predstavu povodom „8. marta“ 1953. s kojom su gostovali u Bibinju.⁶⁷ Ispred školske zgrade u Kolarini izveli su aktovku Branislava Nušića *Analfabeta*.⁶⁸ U prostorijama osnovne škole u Pristegu održana je vrlo uspješna omladinska predstava. Pomogle su im učiteljice Katica Pintar i Marija Štanja. Nepotpisani autor članka zaključuje kako bi bilo potrebno da se ovakve priredbe prijave kotarskom savezu KPD-a kako bi se mogle registrirati i kako bi savez znao s kojim grupama raspolaže na terenu.⁶⁹

Zabilježena su i vrlo slična amatersko-dramska događanja na zadarskim otocima. Dramska sekcija KPD „Sloboda“ iz Žmana prvi je put organizirala kazališni događaj. Prikazali su dramu *Reakcionari* Drage Gervaisa. Prema mišljenju novinara, bila je to uspješna predstava iako su neki omladinci prvi put nastupili. Predstavu su režirale učiteljice Marija Brkljačić i Vjera Grabovski. Istu su predstavu s uspjehom izveli i u Salima. Priredba se trebala održati navečer, a glumci su cijelo jutro skupljali predmete za prirediti pozornicu jer nisu donijeli rekvizite i namještaj iz Žmana. Umjesto divana dovukli su na pozornicu željezni krevet jer im je samo to bilo dostupno, a na mjestu gdje je trebao stajati kuhinjski ormar nije bilo ništa. U vrijeme održavanja predstave neki zlobni čovjek povukao je žicu i napravio kratki spoj. Pokušao je nakon toga ugasiti svjetlo, ali mu to srećom nije uspjelo.⁷⁰

Amaterska kazališna događanja zabilježena su i u školskoj zgradi u Ravi.⁷¹ Priredbi su prisustvovali kao gosti grupa omladine iz sela Savra i Žmana. Opisan je tijekom predstave: najprije se Milorad Mihovilović u ime izvođača toplo zahvalio nazočnima, omladinski je zbor otpjevao himnu *Hej Slaveni*, zatim je grupa omladine izvela na-

⁶⁴ „Otvoren je zadružni dom u Ugljanu“, *Glas Zadra*, god. 2., br. 25., 12. 5. 1951., 3.

⁶⁵ T.M. „Osnovano je kulturno prosvjetno društvo u Brguljama“, *Glas Zadra*, god. 4., br. 92., 21. 2. 1953., 3.

⁶⁶ D.M., „KPD Sloga iz Filipjakova postiže dobre rezultate“, *Glas Zadra*, god. 4., br. 93., 28. 2. 1953., 3.

⁶⁷ G. J. „Omladina iz Crnog dala priredbu u Bibinjama“, *Glas Zadra*, god. 4., br. 96., 21.3. 1953., 3.

⁶⁸ Rs., „Na seoskoj ljetnoj pozornici“, *Glas Zadra*, god. 4., br. 105., 6. 7. 1953., 3.

⁶⁹ „Uspjela omladinska priredba u Pristegu“, *Glas Zadra*, god. 5., br. 146., 3. 4. 1954., 3.

⁷⁰ V. GLADIĆ-ALDO, „Doček Nove godine u Žmanu i priredba u Salima“, *Glas Zadra*, god. 3., br. 86., 10. 1. 1953., 3.

⁷¹ D. MIHOVILOVIĆ, „Veselje seljana na priredbi omladine Rave“, *Glas Zadra*, god. 4., br. 88., 24. 1. 1953., 3.

rodno kolo. Kao treća točka programa bila je komedija *Pamet u glavu* Josipa Pavičića, koju je režirala učiteljica A. Radas. Na kraju je grupa omladinki u narodnoj nošnji izvela omladinsko kolo *Petokraka* što su prisutni burno pozdravili. Zapaženo je kako amaterskoj grupi nedostaje najnužnijih rekvizita i kulisa za uređenje pozornice. Poslije predstave bio je ples do skoro pola noći, napisano je u novinskom članku lokalnog lista.

Iz izvješća godišnje skupštine KPD Sali saznajemo kako su uputili jednog voditelja dramske sekcije na tečaj. Uvjeti rada su im se poboljšali jer su pronašli jednu prostorijsku za društveni rad i napravili ljetnu pozornicu.⁷² Izveli su 1953. veoma uspješno povijesnu dramu *Čuvaj se senjske ruke* Augusta Šenoa u dramatizaciji Tita Strozija.⁷³ Odabiranje povijesnog djela za izvođenje na sceni uvijek je zahvalna i korisna tema, posebice ako se odabiru ona scenska djela koja govore o „borbi naših naroda za svoju slobodu i opstanak, koju su vjekovima ugrožavali prekomorski susjedi“⁷⁴, a upravo je takvo djelo *Čuvaj se senjske ruke*. Režiju predstave potpisuju Ante Beverin i Romano Gradov. U radu su im pomogli i stariji kolege koji su se već okušali na amaterskim daskama. Spominju se mnogi problemi u pripremi, ali nije navedeno o kakvim je problemima riječ. Za uspjeh predstave podjednako su zaslužni požrtvovalni glumci, ali i uspješno korištenje tehnike. Drama je na smotri dramskih amatera 1953. bila dobro prihvaćena. Zbog zauzetosti oko ribanja nisu mogli ovu dramu izvesti u Ižu i Kalima, kako je bilo planirano. Naime, nedjeljom kada se obično izvode predstave bila je mjesečina pa su morali „ići na ribe“.⁷⁵ Omladinac Mirko Finka počeo je pripremati komad *Razrušeni život* autora Franca Saleški Fingera, međutim bio je spriječen bolešću i nije projekt izveo do kraja. Prostorije u „kući Radulić“ nakon godinu dana su izgubili, pa najveći problem postaje neadekvatan prostor za vježbanje i izvođenje predstave. U školi se ne mogu izvesti veće predstave. Zbog toga voditelj amaterskog društva Ante Beverin planira kako bi u školi mogli izvesti neki kraći komad koji bi uvježbali s učiteljem. Prikladnu literaturu za pozornicu u školi je bilo teško naći pa su se za pomoć obratili Vladimiru Krstuloviću, redatelju iz Narodnog kazališta u Zadru. Razmišljali su kako bi izveli dramu *Seljačka buna*, međutim svjesni su činjenice kako treba dramu prilagoditi njihovim uvjetima.

U Olibu je na osnivačkoj skupštini održanoj 10. travnja 1953. osnovano dramsko amatersko društvo. Na početku je kulturno-prosvjetno društvo sačinjavala grupa mladeži koja je pripremala jednu predstavu, potom je na inicijativu školskog odbora osnovano KPD. Izveli su četiri priredbe u Olibu i jednu na Silbi. Velik uspjeh pokazali su gostovanjem u Silbi i zadovoljna je publika tražila da ih još koji put posjete. Pozornicu

⁷² F.-B., „KPD Sloga održala je godišnju skupštinu“, *Glas Zadra*, god 4., br. 89., 30. 1. 1953., 3.

⁷³ A. KITAREVIĆ, „Čuvaj se senjske ruke u izvedbi KPD Sloga-Sali“, *Glas Zadra*, god 4., br. 102., 9. 5. 1953., 3.

⁷⁴ A. KITAREVIĆ, „Čuvaj se senjske ruke u izvedbi KPD Sloga-Sali“, 3.

⁷⁵ DAZD, NOK Zadar, Odjel za prosvjetu i kulturu 1955/56, kutija 481, 13/54, 16. 2. 1954.

su gradili svi članovi grupe. Bilo je potrebno vrećama napraviti inscenaciju. U izvješću se spominju imena mještana koji su pomogli u stvaranju predstave: Ivan Kršlović, Doro Piton, Vlatko Jelinić, Miro Cukar i učitelj Ferdo Gregov. Svi su oni utrošili mnogo vremena kako bi organizirali predstavu u točno dogovoreno vrijeme. Novčano su im pomogli Općinski NO, Poljoprivredna zadruga u Olibu i dobrovoljni prinosi seljana. Poteškoća u radu dramske sekcije bila je smrt roditelja nekih članova koji nakon toga nisu dolazili na probe. Na kraju izvješća piše kako planiraju nastupiti na Smotri kotara Zadar.⁷⁶ Donijeli su plan rada i za 1954. godinu predvidjeli su četiri amaterske predstave. Govorilo se o neodgovornom i neurednom dolaženju na probe. Zaključili su da će jedna od predstava biti *Pravda i istina pobjeđuju*⁷⁷ nije naveden autor.

Na otoku Molatu zabilježen je vrlo aktivan rad dramske sekcije. Učitelj Ivan Šina pokrenuo je kulturno-prosvjetni rad i naišao na razumijevanje mnogih mještana. Najprije su uredili pozornicu, a potom su uvježbali komediju *Brod je otplovio* Drage Gervaisa te Velesajamska bolest autora Petra Slovincića, a pripremali su i Nušićevu komediju *Dr.*⁷⁸, koju su trebali izvesti za praznik rada „1. maj“. U predstavi ima više likova pa su pored omladinaca bili angažirani i stariji stanovnici Molata. Predstava je izvedena pred mnogobrojnim mještanima. Nakon velikog uspjeha spremali su se na gostovanje u Ist, Silbu i Olib, ali nije zabilježeno jesu li zaista posjetili navedene otoke. Dramska sekcija KPD „Prosvjeta“ iz Molata 2. siječnja 1955. priredila je četiri aktovke: *Sretni baštinik*, *Vino čini dobru volju al' ne čini pamet bolju*,⁷⁹ Nušićevu *Kijavicu* i Molièreovog *Letećeg liječnika*.⁸⁰

Članovi dramske družine KPD „Mladost“ Kožino pripremili su igrokaz *Tikve*⁸¹, koju su izveli uoči Nove Godine. Zabilježeno je izvođenje komedije Koste Trifkovića (srpski pisac, 1843.-1975.) *Čestitam* u Ninu.

„Izvjestaj o radu KPD „Petar Preradović“ u Bokanjcu“, stoji u naslovu nepotpisanog referata pročitanog na skupštini kada se birao upravni odbor, a na kraju izvješća piše „Neka živi naš voljeni vođa drug Tito! Neka živi naša slobodna i nezavisna Jugoslavija zemlja mira u svijetu! Neka živi naša slavna herojska armija čuvar naše nezavisnosti!“⁸² Referat se sastoji od uvodnog dijela u kojem se veliča socijalizam i od drugog dijela gdje

⁷⁶ DAZD, NOK Zadar, Odjel za prosvjetu i kulturu 1955/56, kutija 481, 13/54, 16. 2. 1954.

⁷⁷ DAZD, NOK Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 478, br. 48/54, 13. 5. 1954. Zapisnik s glavne godišnje skupštine KPD u Olibu.

⁷⁸ T. MARAS, „Uspjeh dramske sekcije u Molatu“, *Glas Zadra*, god. 5., br. 152., 15. 5. 1954., 3.

⁷⁹ Nismo mogli ući u trag tko bi mogao biti autor dramske igre *Sretni baštinik*. Možemo samo pretpostaviti da bi to mogao biti *Sretni kraljević* Oscara Wildea, ali u razdoblju od 1945.-1955. nije baš bilo uputno spominjati kraljeve. Naslov *Vino čini dobru volju al' ne čini pamet bolju* podsjeća na naslove komedija koje su se izvodile u razdoblju prosvjetiteljstva, ali se ne nalazi na popisu naslova izvedenih u Hrvatskoj prema *Repertoaru hrvatskih kazališta 1840-1860-1980*, knjiga druga, Abecedni popis kazala, pripremili Branko HEĆIMOVIĆ i Vladimir OBELIĆ, Globus, Zagreb, 1990.

⁸⁰ *Glas Zadra*, god. 6., br. 186., 8. 1. 1955., 3.

⁸¹ Tekst pod nazivom *Tikve* nigdje se ne spominje.

⁸² DAZD, NOK Zadar, Odjel za prosvjetu i kulturu, kutija 478, br. 64/54, 28. 5. 1954.

se govori o omladinskom djelovanju KUD-a 1953. Nije naveden puni datum. Najprije se u referatu govori o ulozi KUD-a u selu Bokanjcu i u socijalističkoj zemlji uopće. Jugoslaviju je prema njihovom mišljenju trebalo dovesti u red „kulturnih zemalja u svijetu“.⁸³ Borba za socijalizam osnovna je dužnost svakog čovjeka jer socijalizmom treba izgraditi bolji i ljepši život za sve. Poziva se na narodnu tradiciju i povijesnu borbu NOB-a te posebice ističe rad omladine za vrijeme rata. Omladina je odgojena na slavi Komunističke partije Jugoslavije kojoj je bio na čelu učitelj drug Tito, tvrdi se u referatu. Upozorava na neprijatelje kojih ima na Istoku i na Zapadu, a posebice se ne bi smjelo zaboraviti na neprijatelje koji žive među njima „jedu naš kruh, uživaju plod naših radnih ljudi, a rade protiv nas. Ti su neprijatelji najopasniji i mi se moramo boriti protiv takvih elemenata na svakom mjestu. Moramo biti budni.“⁸⁴ Posebno se osvrće na neprijatelje „koji je vrlo karakterističan u ovom kraju, a to su popovi koji koristeći zastarjela shvaćanja ljudi koriste svaki pogodni moment da razruše ono što mi danas gradimo. Mi se protiv toga uporno moramo boriti i raskrinkavati njihova učenja. Mi ne smijemo dozvoliti da truju našu omladinu.“⁸⁵

Nakon takva uvoda slijede podatci o radu društva. Nabrojene su sekcije i nastupi: pjevački zbor, dramska sekcija, folklorna grupa, tamburaški zbor. Imali su dvadeset nastupa. Pored sudjelovanja na gradskom festivalu imali su deset nastupa u Bokanjcu i deset gostovanja u Ninu, Privlaci, Diklu, Murvici, Bibinju, Sukošanu i Filip-Jakovu. Nije napisano što su izvodili već samo činjenica: „Izbor programa bio je u duhu uspjeha izgradnje u borbi za socijalizam“⁸⁶.

Bilo je uobičajeno u izvješćima navoditi i greške u radu pojedinih grupa. U Bokanjcu su ih okarakterizirali kao unutarnje probleme društva. Naime, kao negativnosti pojedinih članova društva navodi se slabo razvijen osjećaj odgovornosti, potom tvrdnja kako neki članovi nisu izvršavali svoje zadatke, neki su neredovito plaćali članarinu. Jedan dio članova tamburaškog zbora bio je neredovit na probama. Mišljenja su kako društvo treba što je moguće više omasoviti. Najbolje je radila dramska sekcija, posebice učiteljica, koja je lijepo pripremila predstavu. Nažalost, nije navedeno ime učiteljice niti predstava koju je uvježbala.

U Arbanasima je 17. lipnja 1951. održana osnivačka skupština KUD-a Arbanasi. Za predsjednika je izabran Marko Dešpalj. Ostali članovi bili su Božidar Kalmeta, Josip Vladović Relja, Đenka Bajlo, Flavijo Stipčević, Ana Vladović Relja, Roman Krstić.⁸⁷ Pripremili su melodramu *Mertesa*. Tema je narodni život Arbanasa u prošlosti koju je napisao Josip Vladović Relja, a glazbu Šime Dešpalj. Uvjeti u kojima su radili uglav-

⁸³ DAZD, NOK Zadar, Odjel za prosvjetu i kulturu, kutija 478, br. 64/54, 28. 5. 1954.

⁸⁴ DAZD, NOK Zadar, Odjel za prosvjetu i kulturu, kutija 478, br. 64/54, 28. 5. 1954.

⁸⁵ DAZD, NOK Zadar, Odjel za prosvjetu i kulturu, kutija 478, br. 64/54, 28. 5. 1954.

⁸⁶ DAZD, NOK Zadar, Odjel za prosvjetu i kulturu, kutija 478, br. 64/54, 28. 5. 1954.

⁸⁷ „Osnovano je kulturno-umjetničko društvo u Arbanasima“, *Glas Zadra*, god. 2., br. 28., 23. 6. 1951., 3.

nom su bili loši pa je donesena odluka o gradnji Doma kulture.⁸⁸

Također u Arbanasima, Društvo Naša djeca nastupilo je s predstavom *Zidanje Skadra* koja je nastala prema narodnoj pjesmi.⁸⁹ Predstavu su priredili učiteljica Mirjana Košta uz sudjelovanje nekoliko članova društva Naša djeca i profesora Šime Dunatova, redatelja iz Narodnog kazališta, dok je scenu izradio Mario Kotlar, akademski slikar. Zabilježeno je kako su mladi glumci dobro vladali dikcijom, a plesovi mladih plesača pobudili su veliki interes kod publike. Predstavom su vrlo uspješno gostovali u Benkovcu.⁹⁰

Amaterske grupe u gradu Zadru

Nakon Drugoga svjetskog rata Zadrani su najprije morali očistiti ulice porušenog grada kako bi uopće mogli komunicirati⁹¹ i tek onda oživjeti kulturno-prosvjetni život, pa je 5. studenoga 1945. sastavljen privremeni odbor za formiranje glazbenog društva poznatog kao „Petar Zoranić“ u okviru kojeg će djelovati i dramska sekcija. Na čelu društva bio je Radoje Belić, bivši član „Petra Zoranića“, a inicijativni odbor sačinjavali su predsjednik dr. Vjekoslav Maštrović, tajnik Ante Kitarević, blagajnik Slavko Subotić te članovi Marija Padelin, Dragutin Tvrdeić, Betta Šparica, Ljubica Jović i Emilija Barešić. Pokusi su počeli pod ravnanjem profesora Šime Dešpalja. Već su za dvadesetak dana povodom Dana Republike 1945. članovi dramske sekcije „Petar Zoranić“ izveli jednočinku *Posljednji susret Anatolija Gleboviča Gljebova* u režiji Šime Dunatova, u kojoj su glumili Mate Domančić, Marija Borska i Zlata Cvetković.

Osnivačka skupština „Petra Zoranića“ održana je 13. siječnja 1946. Prvi upravni odbor sačinjavali su: predsjednik dr. Vjekoslav Maštrović, potpredsjednici Milan Krstić i Berto Šparica, tajnici Dragutin Tvrdeić i Ante Kitarević, blagajnici Slavko Subić i Anka Marinić, arhivari Dragica Vujačić i Romano Čekoni, te odbornici: prof. Ante Crvelin, Andrija Vladović-Relja, Mate Čepernić, Ivo Štajcer, Vlado Pilepić, Mladen Koritnik i Emilio Barešić; zamjenici odbornika: Aleksandar Piasevoli, Frano Sladović (kasnije postaje odbornik), Ivo Junaković, prof. Ante Bužonja, Marijan Mery, Ljubica Jović, Ivo Mihajlović. Nadzorni odbor činili su: dr. Edvin Andrović, Rikard Sutlović i Mirko Bašić, te zamjenici članova odbora: Mladen Buljavac i dr. Ivan Nazor. Kasnije su pridruženi novi članovi uprave kao arhivari Čedo Škorić i Eta Lovrić.

Premijera glazbeno-scenske priredbe *Dubravka* Ivana Gundulića u suradnji s Na-

⁸⁸ P. B., „O uvjetima rada KPD Arbanasi“, *Glas Zadra*, god. 2., br. 39., 29. 11. 1951., 3.

⁸⁹ G. S., „Uspjeh djece iz Arbanasa na pozornici u Narodnom kazalištu“, *Glas Zadra*, god. 5., br. 145., 27. 3. 1954., 3.

⁹⁰ „Zidanje Skadra dobro primila benkovačka publika“, *Glas Zadra*, god. 5., br. 147., 10. 4. 1954., 3.

⁹¹ V. MAŠTROVIĆ, *Kulturna i umjetnička djelatnost društva 'Petar Zoranić' Zadra*, Radničko kulturno umjetničko društvo Petar Zoranić Zadar, Zadar 1968. Knjiga je tiskana povodom 60-godišnjice djelovanja. Društvo je osnovano 1908. i djelovalo je do 1920., a obnovljeno je 1945. u oslobođenom Zadru.

rodnim kazalištem i Gradskom filharmonijom izvedena je povodom proglašenja nove Jugoslavije republikom 29. studenog 1946. Dirigent je bio Ivan Štajcer, redatelj Emil Karasek, scenograf Petar Zrinski, a koreograf Zora Kolnago.⁹²

Nakon velikog uspjeha počele su pripreme za romantičnu operu *Zemlja smješka* Franza Lehara u kojoj je „Zoranić“ surađivao s Narodnim kazalištem i Gradskom filharmonijom. Premijera je izvedena 19. ožujka 1947. U predstavi su glumili i pjevali Zlatko Butković, Anita Rašić, Ada Pivac, Anka Marinić, Lidija Gerini, Nina Škorić, Dante Duka i E. Barešić.⁹³ Na drugoj skupštini održanoj 4. prosinca 1948. donesena je odluka da se društvo zove Kulturno-umjetničko društvo „Zoranić“.

Početak 1949., u skladu s općom kampanjom za reorganizaciju kulturnih društava, izvršena je manja promjena i dopuna pravila. Društvo je dobilo naziv Radničko kulturno-umjetničko društvo „Petar Zoranić“. Djelokrug mu je bio protegnut i na područje zadarske općine. Među izvorima prihoda istaknuta je pomoć Skupštine općine Zadar i privrednih organizacija. Prema novoj organizacijskoj strukturi Društvo je imalo ove sekcije: muzičku, dramsku, baletnu i folklornu. Glavni je rad bio glazbeni i to gajenje vokalne glazbe, prvenstveno preko zborova i solista. Instrumentalni dio u radu „Zoranića“ redovito se upotpunjavao suradnjom s Gradskom filharmonijom u kojoj je dirigent redovito bio isti kao i u „Zoraniću“.⁹⁴

Članovi RKUD „Petar Zoranić“ su 1949. pripremili dvije drame. Prva je drama bila *Običan čovjek* Branislava Nušića. Redatelj je bio Franjo Krtić, a scenograf Ivan Perinčić. Premijera je bila 24. srpnja 1949. S predstavom su gostovali u Trogiru i Kaštel Sućurcu i odigrali su 12 predstava. Upravo ovom predstavom postigli su veliki uspjeh na smotri dramskih amatera Dalmacije koja se održavala u Splitu, gdje su zauzeli prvo mjesto. Izvješće o uspjeljoj predstavi podnio je tajnik Ante Ivić. Za dobar rad dramske sekcije bilo je potrebno naći stalnog redatelja jer je Franjo Krtić previše zaposlen u Narodnom kazalištu i nije u mogućnosti uspješno voditi još i dramsku sekciju RKUD-a „Petar Zoranić“.⁹⁵ Druga predstava koju su uvježbali u RKUD-u „Zoranić“ je *Oganj i pepeo* Mire Pucove. Redatelj je također bio Franjo Krtić, a premijera je bila 1. svibnja 1950. u Narodnom kazalištu u Zadru u sklopu IV. gradske smotre kulturno-umjetničkih društava. Repriza je bila 28. svibnja 1950. Drama je bila jako dobro izvedena, tako da je odlučeno da „Zoranić“ upravo s ovom predstavom sudjeluje na IV. oblasnom festivalu kulturno-prosvjetnih i umjetničkih društava Dalmacije. Oblasni festival kulturno-umjetničkih društava Dalmacije održao se od 3. do 11. lipnja 1950.

Kako je dirigent Nikola Jerolimov bio sklon operetama, odlučeno je postaviti na scenu Tijardovićeve *Splitski akvarel*, operetu u tri čina. „Zoranić“ tada nije imao svoj

⁹² V. MAŠTROVIĆ, *Kulturna i umjetnička djelatnost društva 'Petar Zoranić' Zadra*, 40.

⁹³ V. MAŠTROVIĆ, *Kulturna i umjetnička djelatnost društva 'Petar Zoranić' Zadra*, 42.

⁹⁴ V. MAŠTROVIĆ, *Kulturna i umjetnička djelatnost društva 'Petar Zoranić' Zadra*, 43.

⁹⁵ „Radničko kulturno-umjetničko društvo *Zoranić* na pragu nove godine“, *Glas Zadra*, god. 1., br. 11., 28. 10. 1950., 3.

orkestar pa je početkom 1951. dogovorena suradnja s članovima orkestra Gradske filharmonije. Predstavu Splitski akvarel Ive Tijardovića realizirali su: dirigent Nikola Jerolimov, redatelj Šime Dunatov, scenografi Bruno Pedišić i Tomislav Gladić. Premijera je bila u Narodnom kazalištu 16. lipnja 1951.⁹⁶ Nakon premijere ushićeni novinar zaključio je da se kulturna obnova Zadra razvija sigurno i pravilno te da „Zoranić“ i „Filharmonija“ daju garanciju gradu da se može natjecati s ostalim kulturnim centrima. To je bilo jako važno za grad koji je u ratu porušen do temelja i u kojem je prekinut kontinuitet kulturnog života. U radu na predstavi imali su mnogo poteškoća od ograničenih sredstava koji su im bili na raspolaganju do poodmakle sezone pa su radili po velikoj vrućini. Osim toga, u kazalištu je bila loša akustika, a tehničke mogućnosti kazališta skromne. Nikako ne bi smjeli zaboraviti da su ovu predstavu radili amateri koji su na probe dolazili poslije posla. Redatelj Šime Dunatov imao je težak zadatak jer je od amatera stvorio vrlo uspjele tipove koje je povezo u živu i interesantnu igru i stvorio scenski dotjerane slike. Amaterizam se u glumi nije osjećao. Bruno Pedišić i T. Gladić inscenaciju su improvizirali od starih kulisa. U predstavu su sudjelovali: Tončika Gušer u ulozi Marice, Josip Špralja utjelovio je lik Tonča, Štrambera je bio Jole Gazić, Lešandra je predstavio F. Perojević, Tomu Mile Gatara, Jovana Nelly Mudronja, Zenza Grgo Lasan, Mikulu V. Galzinja i Salka D. Mitrović.

Nakon uspjelog *Splitskog akvarela*, „Zoranićevci“ su postavili na scenu operetu *Tri djevojčice* Franza Schuberta. Dirigent je također bio Nikola Jerolimov, isto kao što režiju potpisuje Šime Dunatov. Scenografi u predstavi bili su Bruno Pedišić i J. Gojanović, a koreograf Kuzma Beović.

Iz statističkih podataka koji su poslani Savezu kulturno prosvjetnih društava NR Hrvatske⁹⁷ čitamo kako u Zadru pored centralnog RKUD-a „Zoranić“ djeluju kulturno prosvjetna društva u tvornicama Vlado Bagat, Tvornici mreža i tvornici Maraska, Tvornici duhana, potom OKUD „August Cesarec“ u Učiteljskoj školi, OKUD „Ivan Cankar“ u Gimnaziji, dramska grupa pri Ribarskom tehnikumu i sedmogodišnjoj školi za talijansku nacionalnu manjinu u Zadru.

Kolektiv poduzeća Vlado Bagat i Industrijske škole na osnivačkoj skupštini održanoj 18. veljače 1953. osnovao je RKUD „Vlado Bagat“ i za predsjednika je izabran Stanko Pasarić. U RKUD „Vlado Bagat“ mogli su se uključiti i radnici iz drugih tvornica. Imali su pet sekcija: tamburašku, stolno-tenisku, pjevačku, dramsku i šahovsku. Imali su uvjete za rad jer su dobili prostorije u „zgradi Velebit“. Na prvom nastupu izveli su komediju *U srijedu se registrujemo*⁹⁸ u režiji D. Mitrovića.⁹⁹ Dobrom glumom istakao se Pero Selestin. Pred mnoštvom publike nastupili su 1. srpnja 1955. u Narodnom

⁹⁶ „Uspjela premijera Tijardovićeve operete“, *Glas Zadra*, god. 2., br. 28., 23. 6. 1951., 3. Premijera 6. 6. 1951., 3.

⁹⁷ DAZD, NOK Zadar, Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 478, br. 58/54, 19. 5. 1954.

⁹⁸ *U srijedu se registrujemo*, nismo uspjeli ući u trag tko bi mogao biti autor teksta.

⁹⁹ „Prvi nastup RKUD Vlado Bagat“, *Glas Zadra*, god. 4., br. 102., 9. 5. 1953., 3.

kazalištu i izveli predstavu *Čudotvorac* Mirka Srečkovića i Bane Đuričića u režiji Franje Majetića.¹⁰⁰

U sklopu Tvornice mreže djelovao je RKUD „Boris Kidrič“. Izveli su predstavu-šalu *Čvor* Petra Petrovića¹⁰¹ s kojom su gostovali u Posedarju. U niz značajnijih uspjeha ovog društva zabilježene su predstave: Charles Dickensov *Cvrčak na ognjištu*, Goldonijev *Sluga dvaju gospodara* te *Sumnjivo lice* i *Običan čovjek* najizvođenijeg pisca Branislava Nušića. Dobili su priznanje za najbolju sekciju u Zadru. Za uspjeh ovih predstava važnu je ulogu odigrao glumac Narodnog kazališta Franjo Majetić koji je radio s ovom grupom.

Učenici gimnazije osnovali su OKUD „Ivan Cankar“. Na stranicama lokalnog lista čitamo kako su izveli predstavu *Matura* autora Ladislava Odora u režiji Šime Dunatova, i kako je nastup gimnazijalaca djelovao simpatično, a građani su predstavu prihvatili s oduševljenjem.¹⁰²

Pedesetih godina omasovio se dramski amaterizam pa su se počeli bilježiti i nedostaci u njihovom radu. Najviše im se zamjerao kampanjski i nesistematični rad. Članovi družine radili su isključivo za smotre, festivale, akademije i ostale prigodne predstave, a niti jedna grupa nije imala uvježban program s kojim bi mogla stalno nastupati. Kvalitetu je upropaštavala nekadašnja trka za masovnošću sekcija unutar pojedinog društva. U nastojanju da se postigne masovnost nije se uvijek vodilo računa o kvaliteti. Mnoge su sekcije ostajale bez stručnog voditelja pa autor ovog članka predlaže kako bi bilo pravilnije i korisnije prići sistemu slobodnog odabiranja, da svaki radnik bez obzira u kojem poduzeću radi odluči sam u kojoj grupi ili društvu želi aktivno raditi. Tako bi došlo do smanjenog broja društava i grupa, ali bi bila bolja kvaliteta rada.¹⁰³

Kotarske smotre dramskih umjetnika

U gradu Zadru, ali i u drugim mjestima organizirale su se Kotarske smotre dramskih amatera na kojima su trebale nastupati sve amaterske kazališne družine i dramske sekcije radničkih, seljačkih i omladinskih kulturno-prosvjetnih društava i ustanove. Pored izvedbe jednog dramskog djela obično je svaka kazališna grupa ili dramska sekcija treba nastupiti i s jednom izabranom „solo recitacijom“. Sve kazališne grupe i sekcije trebale su u dogovoru sa kotarskim ili gradskim odborom Saveza kulturno-

¹⁰⁰ A.-ić, [A. KITAREVIĆ] „Dvije priredbe“, *Glas Zadra*, god. 6., br. 212., 9. 7. 1955., 3.

¹⁰¹ „R. Čvor uspješna priredba na amaterskoj sceni“, *Glas Zadra*, god. 6., br. 208., 11. 6. 1955., 3. Petar Petrović bio je jedan od veoma omiljenih autora između dva rata. Uglavnom se bavio temama iz seoskog života. Izvodile su se njegove predstave *Pljusak*, *Čizma* i *Čvor*. Od naoko svakodnevnih stvari razvijao je dramu.

¹⁰² V.M., „Matura od Födora uspješna predstava OKUDA Ivan Cankar“, *Glas Zadra*, god. 4., br. 96., 21.3. 1953., 3.

¹⁰³ A.-ić, [A. KITAREVIĆ] „Za bolji i kvalitetniji rad Kulturno umjetničkih društava Zadru“, *Glas Zadra*, god. 2., br. 33., 1. 9. 1951., 3.

prosvjetnih društava i Povjerenstvima za prosvjetu izabrati djela koja će uvježbavati za nastup na smotri.¹⁰⁴ Repertoar kazališnih družina u sezoni 1949./50. i pored velikog broja nedostataka i slabosti, uglavnom je bio „očišćen od raznih slabih, bezidejnih djela i skečeva“¹⁰⁵, mislilo je autor članka u *Kulturnom radniku*. O idejnosti repertoara i dobroj izvedbi djela vodila je brigu Narodna vlast i Savez, i to materijalnom pomoću, stručnim savjetima i osposobljavanjem kadrova rukovoditelja dramskih grupa. Teme djela trebale su biti aktualne-borba za izgradnju novog, ljepšeg i kulturnijeg života i borba za socijalizam. Bilo bi dobro da su izvodili jednočinke domaćih autora. Sami članovi počeli su pisati djela u kojima problematiziraju aktualne teme socijalističke izgradnje.¹⁰⁶

O prvim smotrama koje su se održale u kotaru Zadar nemamo podataka. Komparativnim pristupom povodom održavanja smotre 1950. možemo saznati tko je nastupao i kakav je bio odaziv. Naime, četvrta smotra kulturno-umjetničkih društava 1950. bila je masovnija nego prošlogodišnja¹⁰⁷, pisalo je u *Glasu Zadra*. Smotru je otvorio Ante Kitarević, predsjednik Gradskog saveza kulturno-prosvjetnih društava. Na sudjelovanju se spominju samo dramske grupe koje djeluju u Zadru. Članovi Dramske grupe tvornice Maraska izveli su jednočinku *Vlast* Branislava Nušića. Predstava nije bila dobro uvježbana i pripremljena jer su radili na brzinu i nesistematski. Dramska grupa Tvornice mreža izvela je komediju *Sumnjivo lice* Branislava Nušić u režiji Franje Majetića, glumca iz Narodnog kazališta. Naročito su se istakli dobrom igrom: Neli Mudronja, Polanda Kraćan, Tomo Novosel, Ante Buterin i Ante Marendić. Dramska grupa RKUD „Zoranić“ izvela je dramu u tri čina *Oganj i pepeo* autorice Mire Pucove. Predstavu je režirao Frane Krtić, također član Narodnog kazališta. Ocijenjena je kao vrlo dobra predstava. Na predstavi se sustavno radilo, a uz dobrog voditelja može se napraviti dobra predstava, zaključio je autor ovog članka. Oni su ujedno osvojili i prvo mjesto 1950. i dobili 7000 dinara. Drugo mjesto i 4000 dinara dobila je Tvornica mreža. Na kraju izvješća nepotpisani autor zaključuje kako se u radu amaterskih društava osjećao kampanjski rad koji oživio neposredno pred smotru, a tijekom cijele godine nije bilo nikakvog rada. Savez kulturno-prosvjetnih društava učvrstio se i trebao je pružati veću pomoć društvima. Naime, rad dramskih sekcija trebalo je bolje nadzirati kako bi se dobila kvalitetna izvedba. Dramskim je družinama posebice trebala pomoć u izboru literarnog predloška.

Na godišnjoj smotri 1951. koja se odvijala u čast 10-godišnjice Narodnog ustanka Hrvatske nastupala je u gradu samo srednjoškolska mladež okupljena u KUD Gi-

¹⁰⁴ „Kotarske smotre i festivali, kulturno-prosvjetnog društva Hrvatske, Uputa za pripremljene radove i izbor djela“, *Kulturni radnik*, god. 2., br. 4., 1949., 224 – 227.

¹⁰⁵ „Kotarske smotre i festivali, kulturno-prosvjetnog društva Hrvatske, Uputa za pripremljene radove i izbor djela“, *Kulturni radnik*, god. 2., br. 4., 1949., 224 – 227.

¹⁰⁶ Ivo MIKULIĆ, „Dramske grupe i sekcije na prvom festivalu saveza Kulturno-prosvjetnih društava Hrvatske“, *Kulturni radnik*, god. 2., br. 9-10., 1949., 488 – 493.

¹⁰⁷ „Uspjesi u masovnom kulturno-umjetničkom radu“, *Glas Zadra*, god. 1., br. 1., 10. 12. 1950., 3.

mnazije Vladimir Nazor koja se nazivala OKUD „Ivan Cankar“, te OKUD „August Cesarec“ Učiteljske škole.¹⁰⁸

Prva smotra prosvjetnih društava i grupa kotara Zadar-otoci održala se 9. i 10. lipnja 1951. Na smotri su sudjelovali: KPD „Golub“ Preko, KPD „Jadran“ Kali, KPD „Budućnost“ Ugljan, KPD „Sloga“ Sali, KPD „Sloga“ iz Velog Iža i KPD iz Rave (nije naznačeno ime). Najuspjelija točka bila je predstava Iz mraka Miroslava Feldmana koju je izvelo KPD „Golub“ iz Preka.¹⁰⁹

U Biogradu je 2. i 3. lipnja 1951. održana smotra Saveza kulturno-prosvjetnih društava kotara Zadar.¹¹⁰ Međutim, na spomenutoj smotri spominje se samo rad pionira. Sudjelovalo je oko dvjesto pionira iz Biograda, Nina, Pakoštana, Filip-Jakova, Vira, Ražanca i Vrsi. Na programu su najviše bile zastupljene dramske igre i folklor. Nedvojbeno se pokazalo da su se ogromne mase „radnog seljaštva jače i življe zatalasale“,¹¹¹ zainteresirale su se i aktivizirale na kulturno-prosvjetnom i umjetničkom planu. Nema većeg umjetničkog dostignuća. Bili su to prvi i sigurni koraci koji su mnogo obećavali. Naime, bili su zadovoljni sa svim uspjesima i rezultatima koji su postignuti na smotri 1951. Istaknuli su problem rada na selu jer nema dovoljno stručnih osoba koje bi im pomogle, osim toga nemaju prostorije gdje mogu pripremati programe.

Smotre su se od 1952. počele održavati u geografskim centrima Kalima, Salima i Ninu što je olakšavalo samu organizaciju i smanjivalo troškove održavanja smotre.¹¹² Bio je još predviđen susret u Biogradu ili Sukošanu, ali radi otkazivanja društava iz Tkona, Filip-Jakova, Ugljana i Smokovića ne samo da je otpao taj centar nego su se morale izvršiti i druge izmjene u sastavu pojedinih grupa. Savez kulturno-prosvjetnih društava za grad i kotar Zadar poduzimao je niz mjera u cilju pružanja pomoći društvima, kako bi se što bolje pripremila za nastup. Članovi Savjeta za prosvjetu i kulturu NO-a Kotara obišli su općinske centre, gdje su raspravljali o problemima društvenog rada na tom području.

Svake godine neposredno prije održavanja smotre, Savez kulturno prosvjetnih društava Zadar upućivao je dopis svim kulturno-prosvjetnim društvima u kojem su obavještavali u koji će dan i sat biti u određenom mjestu pa su tražili da se tada održavaju probe kako bi mogli vidjeti dio predstave.¹¹³

¹⁰⁸ „Osvrt na ovogodišnji kulturno umjetnički rad među mladima“, *Glas Zadra*, god. 1., br. 3., 8. 7. 1950., 3.

¹⁰⁹ A. ić, [A. KITAREVIĆ] „Smotra kulturno prosvjetnih društava –kotar Zadar-otoci“, *Glas Zadra*, god. 2., br. 28., 23. 6. 1951., 3.

¹¹⁰ A. ić, [A. KITAREVIĆ] „Prva smotra saveza KPD kotara Zadar“, *Glas Zadra*, god. 2., br. 27., 9. 6. 1951., 3.

¹¹¹ A. ić, [A. KITAREVIĆ] „Prva smotra saveza KPD kotara Zadar“, *Glas Zadra*, god. 2., br. 27., 9. 6. 1951., 3.

¹¹² A. KITAREVIĆ, Završena je smotra kulturno-prosvjetnih društava kotara Zadar“, *Glas Zadra*, god. 4., br. 107., 20. 6. 1953., 3.

¹¹³ DAZD, NOK Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1955/56, kutija 481, 41/54, 12. 5. 1954.

Zabilježena su društva koja su nastupila 1952./53., a nisu 1953./54.: KPD „Budućnost“ Ugljan, KPD „Grgo Bašić“ Vir, KPD „Bratstvo“ Pakoštane, KPD „Sloboda“ Tkon i društva koja su se prijavila, a nisu nastupila: Filip-Jakov, Smoković, Ugljan i KPD „Branko Kosović“ Zemunik Donji. Dva najjača prosvjetna centra Biograd i Preko bili su daleko slabije zastupljeni na smotri nego što su to mogli i trebali. Zapaženo je kako su kulturno-prosvjetna društva u manjim mjestima i ona koja si imala slabije uvjete aktivnija od onih koja su trebala služiti kao uzor. Ovo nam najbolje potvrđuje činjenicu kako su ljubav, požrtvovanje i svijest o potrebi i korisnosti kulturnog rada ključan čimbenik o kojem ovisi uspjeh, a ostali razlozi, pa ma koliko mogli utjecati, manje su važni te ne mogu opravdati neuspjeh nekoga društva ili grupe.¹¹⁴

Na sedmom po redu festivalu amaterskih družina održanom 1953. po prvi su put ravnopravno sudjelovali dramski amateri iz sela zadarske okolice s onima iz grada Zadra. Bio je to zajednički nastup amatera sela i grada. Najprije su se održale smotre u Salima, Kalima i Ninu, a potom su najuspješnije grupe svoje predstave odigrale u Zadru. U Salima su nastupili KPD „Sloga“ Sali, KPD „Milan Barić“ Sutomišćica i KPD „Sloga“ Iz Veli. U Kalima su nastupili KPD „Golub“ Preko, KPD „Dolina“ Sukošan i KPD „Jadran“ Kali. U Ninu su nastupili KPD Zaton, KPD „Naprijed“ Biograd i OKUD „Gojko Maštrović“ Nin. Prema ocjeni žirija najboljima su proglašene dramske grupe iz Kali, Nina i Sali i pionirske grupe iz Nina i Preka. KPD „Sloga“ Sali izvelo je predstavu *Čuvaj se senjske ruke*, Augusta Šenoe, OKUD „Gojko Maštrović“ Nin predstavu *Iz mraka Miroslava Feldmana*, a KPD „Jadran“ Kali predstavu *Napuljski milijunaši* (nismo mogli ući u trag tko bi mogao biti autor).

Na spomenutoj smotri iz 1953. nastupili su od gradskih društava RKUD „Zoranić“, KPD Arbanasi, KPD „Petar Preradović“ Bokanjac, KPD „Vlado Bagat“ i KPD Tvornica mreža. Kao gosti nastupilo je OKUD „Petar Zečević“ Benkovac. Festival je bio loše posjećen, što je nepovoljno utjecalo na izvođače, a time i na kvalitetu izvedbi. Neodaziv gradske publike na priredbu društava iz kotara u znatnoj mjeri je umanjio „stvarni i moralni“¹¹⁵ uspjeh ovog festivala. To je izazvalo pomutnju kod većine amatera sa sela jer su se veselili pri samoj pomisli da će nastupiti pred gradskom publikom.¹¹⁶ Jedino je bila posjećena predstava u izvođenju KPD-a „Sloga“ iz Velog Iža koji su se predstavili dramom *Hasanaginica* Milana Ogrizovića. Autor novinskog članka Ante Kitarević zaključuje kako su ovi mladi amateri svojom igrom i pored manjih nedostataka ostavili veoma dobar dojam na gledatelje.¹¹⁷ Sve priredbe

¹¹⁴ DAZD, NOK Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1955/56, kutija 481, 41/54, 12. 5. 1954.

¹¹⁵ A. KITAREVIĆ, „Iskustva sa gradskog festivala u Zadru korisno će poslužiti svim našim društvima“, *Glas Zadra*, god. 4., br. 109., 4. 7. 1953., 3.

¹¹⁶ DAZD, NOK Zadar Odjel za prosvjetu i kulturu 1955/56, kutija 481, 41/54, 12. 5. 1954.

¹¹⁷ A. KITAREVIĆ, „Smotra u Salima odlikovala se dobrom organizacijom i masovnom posjetom publike“, *Glas Zadra*, god. 4., br. 105., 6. 6. 1953., 3.

održane u okvirima općinskih smotri 1953. bile su vrlo dobro posjećene, privukavši istinsku pažnju onog najaktivnijeg dijela mještana, bez obzira na dob i zvanje. Kao što smo već naglasili, na priredbama festivala u samom Zadru moglo se lako ustanoviti odsustvo interesa kod priličnog dijela gradske publike pa čak i kod dijela prosvjetnih djelatnika. Pri tome nam mnogi znaci govore da se ta nezainteresiranost dobrim dijelom zasniva na malograđanskom snobizmu one vrste koja podcjenjuje sve pozitivne napore na području narodnog prosvjećivanja i kulturnog uzdizanja radnih ljudi. To je redovito povezano pomanjkanjem pravih kriterija u ocjenjivanju pozitivnih napora na prosvjetnom i kulturnom planu.¹¹⁸

Za održavanje amaterske smotre 1954. nemao puno podataka osim da KPD Tkon šalje prijavu Savezu KPD Zadar za festival, a prijavljuju se s predstavom *Ukleti hotel*, lakrdijom u 2 čina autora B. Rozmajtowskog. Navedeni su likovi, glumci i redatelj Vice Smoljan. Članovi KUD-a iz Benkovca izveli su na smotri 1954. Budakovu komediju *Klupko*. Gostovali su u Siveriću, Zadru, Biogradu, Kaštel Sućurcu, Omišu, Gračacu i Ninu.¹¹⁹ Omladinci iz Velog Iža uputi su dopis Odjelu za prosvjetu i kulturu: „obzirom da postoji mali broj omladinaca i skoro su svi na ribanju nećemo moći uvježbati ni pripremiti program za smotru koja će se održati u maju mjesecu“ i tako su na neki način opravdali svoj izostanak na amaterskoj smotri.¹²⁰

Smotra amatera 1955. održala se u Zemuniku Donjem i u Ninu. Pionirski je odred iz Smokovića u Zadružnom domu u Zemuniku Donjem izveo vrlo dobar igrokaz *Crvenkapica* Vladimira Nazora. U pripremanju predstave spominju se tri učiteljice: Husić, Cetinić i Milat. Grupa iz Gornjeg Zemunika izvela je igrokaz *Šaran* Zmaja Jove Jovanovića koji su uvježbali nastavnici Kujundžić i Brzić.¹²¹ U Domu kulture u Ninu KPD „Nikola Zorić“ iz Privlake izveo je jednočinku *Dim u dim* domaćeg autora Jakše Kušana. KUD „Gojko Maštrović“ Nin prikazao je Čehovljevu dramu *Prosidba*. Obje su predstave uz male nedostatke vrlo uspješno izvedene, primijetio je autor članka.¹²² Najmlađi izvođači iz Nina izveli su predstavu *Čudnovate zgrade šegrta Hlapića*, veselu igru s pjevanjem u četiri čina sa četiri prologa prema pripovijesti Ivane Brlić Mažuranić. Za pozornicu je djelo adaptirao poznati pedagog i dramatičar dječjih igrokaza Zlatko Špoljar. Predstavu je režirala nastavnica Tihoslava Piljac koja je pokazala mnogo smisla za organiziranje dječjih predstava. Zabilježeno je kako je ranijih godina uspješno režirala predstave *Pepeljuga*, *Ivica i Marica* i *Snjeguljica*.

Kulturno-prosvjetna djelatnost naglo zamire 1955. Sama masovnost dramskih sek-

¹¹⁸ Radovan WOLF, „Dojmovi s gradskog festivala u Zadru“, *Glas Zadra*, god. 4., br. 110., 11. 7. 1953., 3.

¹¹⁹ „KUD Petar Zečević učestvuje u takmičenju za smotru amaterskog kazališta Hrvatske“, *Glas Zadra*, god 5., br. 152., 15. 5. 1954., 3.

¹²⁰ DAZD, NOK Zadar, Odjel za prosvjetu i kulturu 1945-62, kutija 478, br. 30/54, 13.5. 1954. Savezu KPD za grad i kotar KPD Iž Mali.

¹²¹ „Kulturno-umjetnička smotra u Zemuniku Donjem“, *Glas Zadra*, god. 6., br. 207., 4. 6. 1955., 3.

¹²² N. M. [N. MARINKOVIĆ] „Šegrt Hlapić na dvodnevnom festivalu u Ninu“, *Glas Zadra*, god. 6., br. 207., 1955. 3.

cija i njihovi nastupi nisu više bili dostatni. Počela se tražiti kvaliteta izvedbe. Kao drugi razlog zamiranja dramskih sekcija navodi se kako je zajednica prestala davati dostatna materijalna sredstva za pripremanje i izvođenje predstava.¹²³

Krovna organizacija Saveza prosvjetno-kulturnih društava Narodne republike Hrvatske imala je zadatak upravljati kulturno-umjetničkim društvima na području cijele Hrvatske. Međutim, nakon desetak godina rada shvatilo se kako je to nemoguće i zbog toga Savez šalje pismo svim kotarskim savezima kako treba doći do promjene.¹²⁴ Naime, u prvom desetljeću nakon Drugoga svjetskog rata došlo je do samoupravljanja što je imalo utjecaj na razvitak društvenog života uopće. Zaključilo se kako Savez ne može biti centralistička organizacija i zbog toga u Savez treba unijeti neke promjene. Predlažu udruženja dramskih amatera u komunalnoj zajednici ili u tadašnjem kotaru. Opći razvitak društva na prvo mjesto stavlja potrebu daljnjeg prosvjećivanja i kulturnog podizanja radnika i seljaka, ali s druge strane to više ne može biti prepušteno stihiji ni dobrovoljnom prosvjećivanju, već postaje opća briga cjelokupne zajednice. Novom načinu rada treba dati i određenu materijalnu pomoć.

Uz nazočnost velikog broja kulturnih i javnih radnika, predstavnika kulture, prosvjetnih i znanstvenih ustanova osnovan je Kulturno-prosvjetni savez za kotar Zadar.¹²⁵ Konferencija je imala karakter redovne godišnje skupštine dotadašnjeg Saveza kulturno-prosvjetnih društava gdje je podneseno izvješće o radu Saveza za protekle dvije godine. Za tajnika saveza izabran je Ante Kitarević. Najprije su nabrojani uspjesi Saveza koji se odnose na osnivanje mnogih grupa, potom je istaknuto kako su odigrali veliku ulogu u određivanju repertoarne politike. Navodi činjenicu kako na čitavom području kotara nije zabilježen ni jedan izraziti primjer štetnog i malograđanskog zastranjivanja, ali je zato zabilježen uspjeh RKUD-a „Zoranić“ i OKUD-a „Vladimir Nazor“¹²⁶ na oblasnim i republičkim festivalima te uspjeh mnogih seoskih grupa na smotrama. Međutim, na osnivačkoj skupštini zabilježeni su i nedostaci. Osnovna slabost je kampanjski i nesustavan rad. Rad se obično življe pokrene pred smotre ili festivale ili prigodne nastupe. Rad u društvima bi trebao težiti prema razvoju i uspjehu društva, kao i razvoju opće kulturno-prosvjetne djelatnosti i kulturnog života zadarskog kraja. Kao velika zamjerka navodi se činjenica kako su forsirali rad dramskih, tamburaških i pjevačkih grupa tamo gdje nema uvjeta za takav rad. Savez se u svojem sedmogodišnjem radu susretao i borio s nizom ozbiljnih i krupnih problema. Jedan od najvećih problema bio je nedostatak stručnih kadrova za ruko-

¹²³ „Slabi rezultati na kulturno-prosvjetnom polju u općini Benkovac“, *Glas Zadra*, god. 6., br. 231., 19. 11. 1955., 3.

¹²⁴ DAZD, NOK Zadar 1945-62, Odjel za prosvjetu i kulturu, kutija 478, br. 124/54, 29. 10. 1954.

¹²⁵ A.-ić, [A. KITAREVIĆ] „U Zadru je osnovan Kulturno-prosvjetni savez“, *Glas Zadra*, god. 6., br. 229., 5. 11. 1955., 3.

¹²⁶ Kulturno umjetničko društvo zadarske gimnazije zvalo se „August Cesarec“, a gimnazija se zvala „Vladimir Nazor“. U izvješćima se ta dva imena često miješaju. U komunikaciji nije bilo zabuna jer je u Zadru bila samo jedna gimnazija i recipijentu je bilo jasno o kojoj se grupi govori.

voditelje amaterskih grupa i sekcija, potom problem društvenih prostorija gdje bi se grupe sastajale i na kraju materijalna sredstva koja bi im bila na raspolaganju. Za uspješan razvoj i pun uspjeh trebali su jače angažiranje svih prosvjetnih, kulturnih i političkih faktora, organizacija i udruženja.

U amaterskom životu u Zadru i okolici osjetila se potreba za jednim dramskim studijem u kojem će se usavršavati ljubitelji kazališne umjetnosti.¹²⁷ Glumci amateri ostali su bez mogućnosti da usavršavaju svoje znanje u scenskoj umjetnosti. Savjet za prosvjetu i kulturu Narodnog odbora kotara Zadar donio je zaključak da se razmotri mogućnost osnivanja dramskog studija u Zadru. Članovi dramskog studija bi, pored ostalog, održavali predstave u selima i primjerom pokazivali kako se radi. To bi bila najbolja pomoć seoskim dramskim družinama. Članovi studija svojim bi znanjem pripomagali intenzivnijem radu dramskih družina. Dramski bi studio tijekom zime trebao održavati kraće kurseve za rukovodioce dramskih družina. Kurs bi se zasnivao na promatranju profesionalnog kazališta. Posjećivali bi probe, gledali šminkanje glumaca, izradu kulisa i drugih poslova nužnih za kazališnu predstavu. Možda bi se putem dramskog studija moglo doći do novih kadrova za kazalište pa ne bi dolazilo do povremenih kriza u profesionalnom kazalištu. Dramski studio vodio bi Miro Marotti, direktor Narodnog kazališta, a trebalo se raditi u jednoj učionici Učiteljske škole. Studio bi trebao imati 30 do 40 polaznika. Za rad dramskog studija nisu bila osigurana nikakva novčana sredstva. Kada se vidi prvi uspjeh novčana pomoć sigurno neće izostati, pisalo je u nepotpisanom članku.

Zaključak

Dramski amaterizam trebao je provoditi komunističke ideje pomoću kulturno-prosvjetnog djelovanja. Svi sadržaji bili su strogo nadgledani. Pored dramskih tekstova u kojima se slavilo NOB, pojavljivali su se i drugi aktualni sadržaji, ali i komedije. Nije bio običaj zapisati koji su tekstovi izvođeni, tko sudjeluje i tko je odgovoran za režijske postupke pa mnogi naslovi danas nisu poznati jer je neposredno nakon Drugoga svjetskog rata bilo važno omasoviti kulturno-prosvjetno djelovanje. U izvješćima je obično bio naveden samo broj nastupa. Međutim, pedesetih su se godina počeli navoditi autori koji su se postavljali na scenu. U razdoblju od 1950.-1955. najviše su se izvodile komedije Branislava Nušića. Zabiježeno je kako su komediju *Vlast* izveli članovi dramske grupe tvornice Maraska, *Sumnjivo lice* izveli su članovi grupe Tvornice mreže i dramska grupa iz Nina, *Običan čovjek* izvodili su članovi „Petra Zoranića“ i Tvornica mreža, a komedija se izvodila i u Salima i Benkovcu, komedija *Dr.* u Benkovcu i na otoku Molatu, gdje se izvodila još i komedija *Kijavica*, Pobjornika su uprizorili u Velom Ižu, Muhu u Preku, a u selu Kolarina izvedena je *Analfabeta*. Od aktualnih tema i živućih autora „Petar Zoranić“ na scenu je postavio dramu *Oganj i*

¹²⁷ „Priprema se otvaranje dramskog studija u Zadru“, *Glas Zadra*, god. 6., br. 224., 1. 10. 1955., 3.

pepeo Mire Pucove, a dramu Miroslava Feldmana *Iz mraka* su izveli u Preku i Ninu. Pored hrvatskih autora Augusta Šenoae, Milana Ogrizovića, Pere Budaka i Drage Gervaisa, koji su postavljeni na scenu samo po jedan put, od stranih autora uprizoruju se također samo po jedan put Puškin, Čehov, Carlo Goldoni, Molière i Charles Dickens.

Rad amaterskih dramskih društava prvog desetljeća nakon Drugoga svjetskog rata može se podijeliti na dva razdoblja. U prvom razdoblju trebalo je omasoviti kulturno-prosvjetno djelovanje, a onda su se pedesetih godina počeli bilježiti i nedostaci u takvom načinu rada. Naime, u nastojanju da se postigne masovnost nije se uvijek vodilo računa o kvaliteti izvedbe kazališne predstave. Najviše se zamjerao kampanjski i nesustavni rad što je rezultiralo lošim predstavama. Predstave su se radile isključivo za smotre, festivale, akademije i ostale prigodne događaje.

Završimo riječima koje smo pronašli na jednom naputku gdje se objašnjavalo čemu uopće služi rad dramskog amaterizma: „Zadatak našeg društva nije samo što se ono pojavljuje u određenom momentu na pozornici sa svojim programom već je zadatak da svi članovi tog društva znaju objasniti današnju našu politiku, kako vanjsku tako i unutarnju, a također i osnovne crte današnjeg našeg uređenja.“¹²⁸

¹²⁸ DAZD, NOK Zadar, Odjel za prosvjetu i kulturu, kutija 478, br. 64/54, 28. 5. 1954.

Teodora VIGATO

AMATEUR DRAMA IN ZADAR AND THE SURROUNDING COUNTRYSIDE FROM 1945. TO 1955.

Summary

The authoress studied the work of amateur drama companies in Zadar and the surrounding countryside in the first decade after the Second World War. In the first part of her research she studied the letters sent by teachers who had written them in order to gather data for an almanac depicting the cultural-educational work in Croatia from 1939-1949. From the shore part of the Zadar countryside she examined the cultural events in Nin and Posedarje, and on the island part Preko, the largest town on the island of Ugljan, and Sali, the largest town on the island of Dugi Otok. In the second part of her research she examined the cultural-educational work in Zadar and the surrounding countryside in the context of Croatian amateur drama. A new socialist man was supposed to have been created after the Second World War, so amateur dramas were being encouraged because the work on plays was the best method of learning the contents promoted by the government. The official authorities fostered amateur drama, so textbooks were written, and a special magazine was being issued. The Federation of Culture Societies was formed so that the work of amateur players could be controlled, the repertoire suggested, and funding and technical advice be provided. Crash courses were organized for drama group leaders. The educational departments of County and Town Supervisory Committees had to keep evidence about the work of amateur drama groups. Very active cultural-educational work was reported in Nin, Preko, Biograd, Sali, and Benkovac, and also on smaller places. In a separate chapter the authoress depicts the amateur drama in the town of Zadar that lacked cultural continuity due to the Italian occupation. She emphasizes the Workers' Cultural-Educational Society (RKUD) „Petar Zoranić“ and investigates the work of amateur groups that were established in factories and high schools. The final chapter discusses the amateur drama festivals that took place in Zadar and in the larger towns in the Zadar countryside.

Keywords: cultural-educational work, amateur drama, amateur plays, the Zadar countryside, Zadar